

Diak

**Saeed Ghassabzadeh
Jouni Jokelainen
Pia Jylänki
Saara Rosberg**

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi-diakoni (AMK)
Opinnäytetyö, 2019

VIISI LEIPÄÄ JA KAKSI KALAA

Uuden ruoka-avun käynnistäminen

TIIVISTELMÄ

Saeed Ghassabzadeh

Jouni Jokelainen

Pia Jylänki

Saara Rosberg

Viisi leipää ja kaksi kalaa. Uuden ruoka-avun käynnistäminen

Sivut 77 ja liitteet 2

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi-diakoni (AMK)

Yhteiskunnan polarisoituminen on selkeästi näkyvissä myös Oulun seudulla ja ruokajonot ovat vakiintuneet osaksi kaupunkikuvaa. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli uuden ruoka-avun perustaminen Suomen Punaisen Ristin Oulun osaston jatkuvaksi toiminnaksi. Oulun osasto on aloittanut ruoka-avun jakamisen vähävaraisille Oulun pohjoispuolella jo kuusi vuotta sitten. Avuntarvitsijoita on kuitenkin paljon ja ruoka-apu haluttiin laajentaa myös Oulun eteläpuolelle. Toimintatila järjestyi lopulta Oulun alueella toimivan Karjasillan seurakunnan tiloista. Näin opinnäytetyön luonne muuttui kahden erilaisen auttajatahon sitoutuessa yhteistyöhön. Oulun eteläpuolen ruoka-apu aloitti toimintansa tammikuussa 2019 ja on siitä asti jakanut joka viikko kauppojen lahjoittamaa hävikkiruokaa vähävaraisille ihmisille.

Opinnäytetyön alussa kerrotaan ruoka-avun jakamisen taustaa ja historiaa peilaten sitä yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jonka jälkeen käsitellään huono-osaisuutta Suomessa. Teoksessa käsitellään myös vapaaehtoistyön roolia yhteiskunnassamme. Punaisen Ristin antama ruoka-apu perustuu täysin vapaaehtoistyölle. Yhtenä opinnäytetyön tavoitteena oli saada ruokajonon asiakkaita vapaaehtoisiksi, jonosta toimijoiksi. Lisäksi käsitellään maahanmuuttajien asemaa vapaaehtoistyössä. Ruoka-avusta puhuttaessa tarkoitetaan nykyään myös ruokahävikin käsittelyä, näin aiheeseen syntyy ilmasto-etiäinen näkökulma. Teos valottaa myös ruoka-apuun liittyvää kilpailua ja sen tuoman pirstaloitumisen vaikutusta huono-osaisen ihmisen elämään.

Asiasanat: elintarvikeapu, diakonia, köyhyys, vapaaehtoistyö

ABSTRACT

Saeed Ghassabzadeh

Jouni Jokelainen

Pia Jylänki

Saara Rosberg

Five loaves and two fishes. Starting a new food aid

77 pages and 2 appendices

Autumn 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree in Social Services, Diaconal Work

Polarization and social exclusion of people are increasing phenomena in Finnish society and they are well apparent in city of Oulu where food donations are part of many people's everyday life. The purpose of this thesis was to start a new permanent food donation venue for the Finnish Red Cross in Oulu. The department of Oulu has coordinated food services for the underprivileged for over six years. Poverty has become a big issue, so the Red Cross wanted to expand the food aid service to the south side of Oulu. A place for the new food donation was finally found from the parish of Karjasilta. Thus, there was a change in the scope of the present thesis, when two different kinds of helping quarters were committed to the collaboration. Food donation of the south side of Oulu started in January 2019, and it has been sharing charity food for the people every week since.

The beginning of this thesis explains the background and history of food donation by reflecting it to a social situation. Secondly, there is a discourse of the disadvantaged groups in Finland. Finnish Red Cross food service is fully organized by volunteers. One of the aims was to get the food aid customers to become active volunteers of food donation and handle the status of immigrants in volunteer work. While talking about food waste it also includes talking about climate change. In Oulu area food donation has been shattered because of competition and that can affect to a disadvantaged person's life.

Keywords: food aid, diaconal work, poverty, voluntary work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KÖYHYYS ENNEN JA NYT	8
2.1 Diakoniatyön historia.....	12
2.2 Yhteiskunnan tarjoama apu	13
2.3 Kirkon antama apu.....	16
3 KÖYHYIDEN ERI ULOTTUVUUDET	18
3.1 Pienituloisuus.....	20
3.2 Huono-osaisuus.....	21
3.3 Köyhän identiteetti.....	22
3.4 Arvokas kohtaaminen	24
4 YHTEISTYÖKUMPPANIT	27
4.1 Suomen Punainen Risti.....	27
4.2 Kolmannen sektorin antama ruoka-apu	28
4.2.1 EU-ruoka	29
4.2.2 Vantaan malli	29
4.3 Karjasillan seurakunta.....	30
5 VAPAAEHTOISET	32
5.1 Jonosta toimijaksi	32
5.2 Maahanmuuttajat vapaaehtoisina.....	33
5.3 Yritys vapaaehtoistyössä.....	35
5.4 Vapaaehtoistyön yhteiskunnallinen merkitys	36
6 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	38
7 TOIMINNAN ARVIOINTI	40
7.1 Toiminnan riskit.....	46
7.2 Toiminnan arviointi ja tulokset.....	47
7.2.1 SWOT-analyysi	47
7.3 Tapahtumat ja tilaisuudet.....	48
7.3.1 Asiakaskysely	51
7.4 Toiminnassa eteen tulleita haasteita	53
7.5 Toiminnan valvonta	55
8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	56
8.1 Diakoninen näkökulma	58
8.2 Kilpailu ruokahävikistä.....	60
8.3 Ruokahävikin ekologisuus	61
POHDINTA	66

LÄHTEET.....	69
LIITE 1. SWOT-analyysi.....	76
LIITE 2. Asiakaskysely.....	77

1 JOHDANTO

Köyhyys on koko ajan laajeneva ilmiö Suomessa. Lamavuosien jälkeen talouden ajateltiin kohentuneen, mutta tilastot kertovat synkkää tekstiä yhä uusien leipäjonojen syntymisen myötä. Vaikka kauppojen hävikkiruokaa on mahdollista ostaa myös verkon kautta, yhä useampi huono-osainen löytää tiensä leipäjonoon. Oulun alueella yhteiskunnan polarisoituminen on selkeästi näkyvissä. Ihmiset ovat jakaantuneet parempi- ja huonompiosaisiin. Oulun kaupungin hyvinvointikertomuksen (2017) mukaan pienituloisten kotitalouksien määrä Oulussa on suurempi kuin keskimäärin koko Suomessa. Väestön hyvinvointierot, sairastavuus sekä työllisyys- ja toimeentulo-ongelmat lisäävät palveluiden tarvetta. Oulussa korostuvat myös päihdeongelmat, sillä yli kolmannes työikäisistä käyttää liikaa alkoholia. Samaan aikaan oululaisten koulutustaso on noussut ja on tällä hetkellä suurten kaupunkien kolmanneksi korkein. Yli kolmasosa suoritetuista tutkinnoista on korkeakoulututkintoja. Pienten asuntokuntien määrä on lisääntynyt ja vaikka lapsiperheiden määrä on vähentynyt, yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä kasvaa koko ajan. Ulkomaalaisten ja vieraskielisten määrä lisääntyy Oulussa jatkuvasti. (Oulun kaupunki 2017, 2, 5, 7.) Uutena marginalisoitavana ryhmänä joukosta erottuvat ilman oleskelulupaa olevat maahanmuuttajat.

Oulun alueella ruoka-avut toimivat hajallaan ja toiminta on hyvin moninaista ja huonosti valvottua. Lähes kaikki Oulun alueen kaupat ovat sitoutuneet luovuttamaan hävikkiruokansa jollekin toimijalle. Ruokaa jakavat niin seurakunnat, kolmannen sektorin toimijat kuin yksityiset henkilötkin. Suomen Punaisen Ristin Oulun osasto on aloittanut ruoka-avun jakamisen Oulun pohjoispuolella sijaitsevan Meri-Toppilan suuralueella vuonna 2013. Joka viikko lähes 150 henkilöä hakee ruokakassin, ja EU-ruokajaoissa määrä nousee 300 henkilöön. Avuntarvitsijoita on paljon ja Punaisen Ristin ruoka-aputoimintaa haluttiin laajentaa Oulun eteläpuolelle, jossa sijaitsee huono-osaisuuden leimaama Kaukovainion suuralue. Toimintatilojen löytäminen oli haastavaa, sillä Punaisen Ristin toteuttama ruokajako on läpinäkyvää, terveystarkastajan hyväksymää toimintaa, jolle on tietyt vaatimukset. Yhteistyökumppaniksi löytyi lopulta Karjasillan seurakunta, jolta Punaisen Ristin Oulun osasto nimellisesti vuokrasi tilat toiminnalle.

Oulun eteläpuolen ruoka-avun toiminta käynnistyi tammikuussa 2019. Kauppojen lahjoittamaa hävikkiruokaa jaetaan joka viikko alueen vähävaraisille ihmisille. Keskeisenä tavoitteena on huomioida ihmisten arvokas kohtaaminen. Erilaisten tapahtumien järjestäminen ruoka-avun asiakkaille on onnistunut suunnitellusti vapaaehtoisten ja yhteistyökumppaneiden avulla. Ruoka-apu on onnistunut löytämään oman vapaaehtoisverkoston toimintaansa. Joukossa on hyvin erilaisista lähtökohdista tulevia henkilöitä, myös aikaisemmin jonossa olleita. Uhkana toiminnalle voidaan nähdä Oulun seudulla ilmenevä ruoka-avun hajanaisuus ja sitä kautta muodostuva kilpailu hävikkiruoasta. Punaisen Ristin ruoka-avun taustalla toimii kuitenkin suuri ja luottamusta herättävä organisaatio, joka toisaalta luo myös turvaa toimijoille.

Oulun eteläpuolen ruoka-apu on hyväksytty Punaisen Ristin Oulun osaston jatkuvaksi toimintaryhmäksi. Ruoka-apu on toiminut vasta vähän aikaa mutta se on jo huomioitu Oulun kaupungin myöntämällä järjestöavustuksella. Yhteistyö Karjasillan seurakunnan kanssa on lähtenyt käyntiin onnistuneesti. Ruoka-apu on voinut käyttää seurakunnan tiloja tapahtumiinsa, joihin myös diakoni on mahdollisuuksien mukaan osallistunut. Toimintaa kehitetään koko ajan ja syksyllä 2019 aloitetaan yhteistyö Punaisen Ristin Oulun piirin Ruokaa ja kohtaamisia -hankkeen kanssa.

2 KÖYHYYS ENNEN JA NYT

Ruoasta on tullut maailmanlaajuinen konflikti. YK:n vuonna 2014 julkaiseman selvityksen mukaan ongelma on se, että vaikka ruokaa tuotetaan yli tarpeiden, se ei ole kaikkien saatavilla. Joka vuosi ympäri maailman hävitetään tai heitetään pois 1.3 biljoona tonnia ruokaa, joka on yksi kolmasosa kaikesta tuotetusta ravinnosta. Maailman väkiluvun uskotaan kasvavan 9.1 biljoonaan vuoteen 2050 mennessä ja ruoan kysyntä tulee kasvamaan 70 %. Suurin osa nälkää näkevistä elää kehittyvissä maissa. Vuosina 2014–2016 määrän arvioitiin olevan 780 miljoonaa ihmistä. Vaikka nälkää vastaan taistellaan, erityisesti Etelä-Aasiassa ja Saharan eteläpuolisessa Afrikassa nälänhätä on suuri. Nälkä ja yksipuolinen ravinto riistävät ihmisiltä mahdollisuuden toimia aktiivisesti oman elämänsä eteen. Köyhissä maissa erityisesti lapset kärsivät puutteellisen ravinnon aiheuttamista seurauksista. Monet tavanomaiset infektiot kuten ripuli ja tuhkarokko johtavat kuolemaan lapsen huonon ravitsemustilan vuoksi. Aliravitsemus onkin perimmäinen syy lähes puoleen alle 5-vuotiaiden lasten kuolemista, joka tarkoittaa 3.1 miljoonaa lasta vuodessa. (Bentley 2016, 3–4.) Yhteiskunta on oikeudenmukainen vain, jos sen kaikilla jäsenillä on mahdollisimman tasapuoliset edellytykset tavoitella onnellisuutta (Sihvola 2004, 216).

Kurttilan (2018, 14) mukaan kokemus köyhyydestä merkitsee paljon ja se vaikuttaa ihmisiin. Köyhyyden mittaamisessa onkin tärkeää tulo- ja kulutustutkimusten ohessa huomioida pienituloisten perheiden lasten ja vanhempien kokemat paineet yhteiskunnassamme. Yhteiskunnan rakenteilla ja lainsäädännöllä olisi mahdollista vaikuttaa köyhyyden vähentämiseen. Hyvinvointivaltioiden köyhyys on suhteellista köyhyyttä, joka eroaa kehitysmaiden absoluuttisesta köyhyydestä, jolla tarkoitetaan nälkää, aliravitsemusta, sairauksia ja muita puutteita ihmisen perustarpeiden huomioimisessa. Suhteellinen köyhyys puolestaan tarkoittaa sitä, että yksilö ei saavuta yhteiskunnan minimiksi määriteltyä elintasoja. Köyhyyden mittaamiseen ei ole olemassa yhtä hyväksyttyä mittaria. Köyhyyttä voidaan mitata kartoittamalla elinolojen puutteita tai kysymällä suoraan ihmisiltä heidän toimeentulostaan ja niihin liittyvistä vaikeuksista. Yleisimmin käytetään erilaisille kotitalouksille tehtyjä tulorajoja, joiden alapuolelle jäävät luokitellaan pienituloisiksi, köyhiksi tai köyhyysriskissä oleviksi käytetystä mittarista riippuen. Yleisesti käytetään Eurostatin suhteellista köyhyysmittaria, joka määrittelee kotitaloudet pienituloisiksi tai köyhyysriskissä eläviksi, jos kotitalouden tulot jäävät

alle 60 % samankaltaisten kotitalouksien keskimääräisistä tuloista. Suhteellinen köyhyysraja on riippuvainen kotitalouden koosta. Suhteellinen köyhyysaste on noussut 1990-luvun puolivälistä alkaen. Taustalla on 1990-luvun talouslama, jota seurasi laaja työttömyys ja työtilanteen yleinen epävakaisuus. (Moisio 2006)

Suomessa jaettavan ruoka-avun merkitys voidaan nähdä kolmen eri tekijän kautta. Sen voidaan nähdä paikkaavan sosiaaliturvan jättämiä aukkoja, toisaalta kyse on myös yhä lisääntyvästä hävikkiruoosta ja sen ekologisesta merkityksestä, mutta myös kolmannen sektorin laajalti toteuttamasta vapaaehtoistyöstä. (Ohisalo 2017, 29.) Ruoka-avun antaminen Suomessa on lähtöisin seurakuntien diakonisesta toiminnasta. 1990-luvun lama-aika nosti esiin vakavat puutteet sosiaaliturvassa ja toi ihmisten hädän kaikkien tietoisuuteen. Kirkon ruokapankki aloitti toimintansa 1995. Ruoka-avun toiminta lisääntyi nopeasti ja laajeni lisäksi kolmannen sektorin toimijoille. Nyt 2000-luvulla leipäjonot ovat vakiinnuttaneet paikkansa kaupunkien katukuvassa. Ruokajonoissa näkyy, että ruokaa tullaan hakemaan koko perheen voimin. Ruoka-avun jakaminen onkin laajentunut oletetusta kohderyhmästä eli näkyvästä huono-osaisuudesta kärsivistä myös tavallisiin lapsiperheisiin, joita köyhyys tai pienituloisuus syystä tai toisesta koskettaa.

Lapsiköyhyysaste eli köyhissä perheissä asuvien lasten määrä on kasvanut enemmän verrattuna koko väestön köyhyysasteeseen. Lapsiköyhyyden kasvu on sidoksissa sukupolvien välisen tulojaon muuttumiseen, sillä nuorten aikuisten osuus alemmissa tuloluokissa on yhä suurempi. Henkilöt, jotka jäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle ja joilta puuttuu työeläke, elävät suurimmassa köyhyysriskissä. Työssäkävistä huonoimmassa asemassa ovat yksinäisyrittäjät ja maanviljelijät. Työssäkävien köyhyysriskiä voidaan selittää suurilta osin pätkä ja osa-aikatöiden lisääntyessä, sillä yhä useamman vuositulot ovat alle suhteellisen köyhyysrajan. Köyhyysriskiä voidaan mitata myös kotitalouden elinvaiheen mukaan, joka määräytyy perheen rakenteen tai lapsettomilla perheillä viitehenkilön iän mukaan. Elinvaihetta tarkasteltuna köyhyysriskissä elävät erityisesti nuoret yksinasuvat, yksinhuoltajat ja suuret lapsiperheet. Työmarkkinoiden epävakaus koskettaa erityisesti nuoria, joilla on vaikeuksia löytää pysyvää työtä ja sitä kautta toimeentuloa. Köyhyys voi kuitenkin olla joskus lyhytaikaista ja tilapäistä, jolloin voidaan turvautua esimerkiksi omiin säästöihin tai lainaan. Köyhyyden pitkittyessä rahat kuitenkin ennen pitkää loppuvat ja köyhyys muuttuu monialai-

semmäksi. Karkeasti tehdyllä jaolla noin kolmannen osan köyhyyttä kokeneista voidaan ajatella olevan pitkäaikaisköyhiä. Pitkäaikaisköyhyys koskettaa erityisesti iäkkäitä ja yksinasuvia, kun taas nuorilla ja lapsiperheillä tilapäisköyhyys on tavanomaisempaa. (Moisio 2006)

Köyhissä lapsiperheissä Suomessa on keskimäärin enemmän lapsia, vanhempi on yksinhuoltaja ja perheessä eletään todennäköisesti pikkulapsiaikaa. Köyhyyteen vaikuttaa erityisesti tulonsiirtojen reaaliarvon lasku, sillä pikkulapsiperheissä tulonsiirrot ovat tärkeä toimeentulon lähde. Lapsiperheiden lyhytaikainen pienituloisuus on yleensä seurausta siitä, että vanhemmat ovat perhevapailla tai opiskelevat. Näin köyhyys voi koskettaa hyvin monia perheitä väliaikaisesti ja tilanne muuttuu, kun vanhemmat palaavat työelämään. Kuitenkin perhettä kohtaavat yllättävät tilanteet kuten avioero, sairaudet tai työttömyys voivat vaikuttaa taloudelliseen toimeentuloon heikentävästi. Lisäksi perheeseen voi esimerkiksi syntyä vammaisen lapsi, jota toinen vanhemmista jää hoitamaan kotiin. Myös lapsen pitkäaikainen sairaus tai tapaturmainen vammautuminen voi aiheuttaa oleellisen muutoksen perheen tilanteeseen. Lapsiperheiden köyhyys voi johtua myös työttömyydestä tai vähäisestä koulutustasosta. Pienituloisten lapsiperheiden huoltajilta puuttuu usein ammatillinen koulutus ja vain viidennellä osalla vanhemmista on korkeakoulutus. Toisaalta Suomessa köyhyys voi koskettaa myös lapsiperheitä, joissa vanhempi käy työssä. Tähän vaikuttavat työelämässä tapahtuneet muutokset ja pätkä- ja vuokratöiden yleistyminen sekä niin sanottu itsensä työllistäminen, jolloin työskennellään yrittäjyyden ja työsuhteen välillä. Lähes puolessa pienituloisuusrajan alapuolella elävistä perheistä on työssäkäyvä vanhempi. Kotitalouden rakenne vaikuttaa köyhyyteen ja suurimmassa köyhyysriskissä ovat perheet, joihin kuuluu vain yksi palkansaaja. Erityisesti naisen yksinhuoltajuus altistaa köyhyydelle. (Kurttila 2018, 15–16.)

Köyhiin perheisiin voi kasautua monenlaisia ongelmia, jotka heijastuvat lasten elämään. Vanhempien kokema stressi ja parisuhdeongelmat voivat vaikuttaa lapsen turvallisuudentunteeseen ja elämän ennakoitavuuteen ja sitä kautta heikentää kognitiivista, emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. On tutkittu, että köyhien perheiden lapset menestyvät heikommin koulussa. Tähän ei vaikuta niinkään köyhyys, vaan sen mukanaan tuomat ongelmat, vähemmän sensitiivinen vanhemmuus ja kodin ympäristö. Elämä voi olla kaoottista, rutiinit puuttuvat ja perherakenteessa ja asumisessa tapahtuu jatkuvasti muutoksia. Vähäiset materiaaliset resurssit voivat aiheuttaa kokemuksen

marginaalisuudesta. Lapset alkavat kantaa hyvin varhain huolta perheen taloudellisesta tilanteesta. Perheiden väliset erot kulutusresursseissa ja taloudellinen eriarvoisuus voi johtaa koulukiusaamiseen ja syrjimiseen. Köyhyys voi vaikuttaa lapsen kaverisuhteisiin ja sosiaaliseen toimintaan, kun lapsi ei rahan puutteen vuoksi ehkä voi osallistua koulun retkiin, harrastustoimintaan tai mennä kaverisynttäreille. Pahimmillaan lapsi voi alkaa tuntea itsensä ulkopuoliseksi muiden lasten seurassa, joka puolestaan voi johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen. (Kurttila 2018, 17–18.)

Suomi oli alun perin köyhä maa, mutta se on onnistunut nostamaan tulotasoaan 1900-luvulla. Viime vuosisadalla Suomen bruttokansantulo asukasta kohti oli vain puolet suurten maiden kuten Iso-Britannian ja USA:n tulotasosta. 2000-luvulla Suomi on muuttunut köyhästä maatalousmaasta teollistuneeksi hyvinvointiyhteiskunnaksi. Nykyisin Suomi voidaan lukea 15–25 korkeimman tulotason omaavan maan joukkoon. (Kokkinen 2012) Hyvinvointivaltion kehittyminen ja sosiaalipolitiikan laajentuminen sekä palkkatuloeroihin kohdistunut tulopolitiikka vaikuttivat voimakkaasti ihmisten eriarvoisuuden vähenemiseen 1960-luvun Suomessa. Työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden aseman paranemiseen vaikuttivat ennen kaikkea kohdistetut tulonsiirrot ja palvelut, sekä sukupuolten välisen tasa-arvon kehittyminen. 1970-luvulta aina 1980-luvun loppupuolelle palkkatuloerot kasvoivat maltillisesti. Lisääntyneet hyvinvointipalvelut antoivat jonkin verran lisää resursseja työssäkäyville palkansaajille. Koulutusjärjestelmän kehitys ja sukupuolten tasa-arvo kompensoivat kuitenkin eriarvoisuuksia. 1960-luvulta aina 1980-luvun loppupuolelle köyhyys ja huono-osaisuus siis vähenivät merkittävästi. 1990-luvun laman myötä yhteiskuntapolitiikka muutti suuntaansa ja alkoi korostaa kasvua, työllisyyttä ja julkisten menojen hillitsemistä. Kasvuun ja työllisyyteen tähtäävä politiikka aiheutti ihmisten voimakasta eriarvoistumista, joka kohdistui erityisesti väestön ääripäihin. Tämä aiheutti sen, että hyvin toimeentulevat kotitaloudet vaurastuivat ja erityisesti lapsiperheiden köyhyys kasvoi. Tähän vaikutti merkittävästi vuoden 1993 päätös pääoma- ja tuloverojen eriyttämisestä sekä informaatioteknologia-alan suuret optiot 1990-luvun lopulla. Vaikka tulonsiirto- ja palvelujärjestelmä kehittyi koko ajan, huonoimmassa asemassa olevien ihmisten tilanne ei parantunut. Sosioekonomiset erot ihmisten välillä alkoivat kasvaa, rikkaat rikastuivat mutta köyhien ja huono-osaisten osuus väestöstä lisääntyi. (Saari 2015, 54–55.)

2.1 Diakoniatyön historia

Kirkon diakoniaorganisaatio käsittää seurakuntien diakonian, kirkon yhteisen ja hiipakuntien diakoniatyön sekä diakonialaitokset ja -järjestöt. Seurakuntiin palkattiin alun perin vain diakonisseja, joilla oli sairaanhoidollinen pätevyys. Se mahdollisti kelpoisuuden toimia yhteiskunnallisissa sosiaalihuollon tehtävissä. Vuosien kuluessa 1960-luvulta lähtien 1980-luvulle yhteiskunnan sosiaalisten järjestelmien kehittyessä seurakuntien diakonissejen sairaanhoitopalvelujen ja aineellisen avun tarve väheni. Diakoniatyössä korostui sielunhoito ja koko ihmisen kohtaaminen. Kirkon diakoniarahasto perustettiin vuonna 1967 avustamaan suomalaisia ahdingossa olevia henkilöitä. Tuona aikana apu kohdistui ihmisiin, jotka olivat menettäneet kotinsa tai perheisiin, joilla ei ollut varaa kouluttaa lapsiaan. Nykyisin avun tarve ilmenee yhä enemmän keskivertosuomalaisella, joka on syystä tai toisesta ajautunut taloudelliseen ahdistukseen. (Malkavaara 2000, 260.)

1990-luvulla suurtyöttömyys ja sosiaaliturvan heikkeneminen muuttivat diakoniatyön asiakaskuntaa. Kirkon katastrofirahastolle tulleiden hakemusten määrä viisinkertaistui lamavuosien 1992–1996 aikana. Tuolloin apua tarvitsivat esimerkiksi perheet, jotka olivat taloudellisen tilanteen vuoksi menettämässä kotinsa. Diakoninen näkökulma kohdistui myös muihin syrjittyihin ihmisryhmiin kuten vankeihin, päihteiden käyttäjiin, ylivelkaantuneisiin ja asunnottomiin. Tähän tarpeeseen vastaamaan perustettiin vuonna 1991 keräysrahoilla Takuusäätiö. Ruokapankkitoiminta syntyi Tampereen seurakunnassa vuonna 1995, jonka jälkeen käytäntö levisi nopeasti ympäri Suomea lama-ajan piiskatessa kansalaisia. Diakoniatyö pystyi vastaamaan ihmisten akuuttiin hätään yhteiskuntaa paremmin. Tästä lähtien seurakuntien ruokapankkien toiminta on kuulunut oleellisena osana kirkon toimintaan. Vuosituhannen vaihteessa suurin osa avustettavista oli vaikeasti ylivelkaantuneita. Ihmisiä kuormitti takaajiksi lupautuminen, kun he joutuivatkin maksamaan toisten ihmisten lainoja. Lisäksi ihmisten kodeissa alkoi kasvavassa määrin ilmetä homeongelmia. Keskeisempänä muutoksena 2000-luvulle tultaessa oli diakoniatyön ja sosiaalityön välisen yhteistyön kehittyminen. Vuonna 2007 perustettiin Tukikummi-säätiö ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä. Rahaston varoilla tuetaan lapsia ja nuoria, jotka ovat vaarassa syrjäytyä harrastustoiminnasta ja kaveriporukoista perheen vähävaraisuuden vuoksi. (Malkavaara 2000, 260; Suomen ev.lut. kirkko. Diakonian historiaa; Suomen ev.lut. kirkko.

Kirkon diakoniarahasto on viiden vuosikymmenen ajan auttanut heitä, joiden hätä on suurin)

2.2 Yhteiskunnan tarjoama apu

Toimeentulotukea myönnetään Suomessa asuvalle tai oleskelevalle henkilölle, jonka tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin päivittäisiin menoihin. Ennen toimeentulotuen hakemista hakijan tulee selvittää, onko hän oikeutettu muihin etuuksiin. Hakemukset käsitellään seitsemän arkipäivän kuluessa. Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, joka on tarkoitettu vain tilapäiseksi avuksi. Se jaetaan kolmeen osaan: perus-, täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen. Kela myöntää perustoimeentulotuen. Täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea voi hakea kunnan sosiaalitoimistosta. (Kansaneläkelaitos. Toimeentulotuen kokonaisuus)

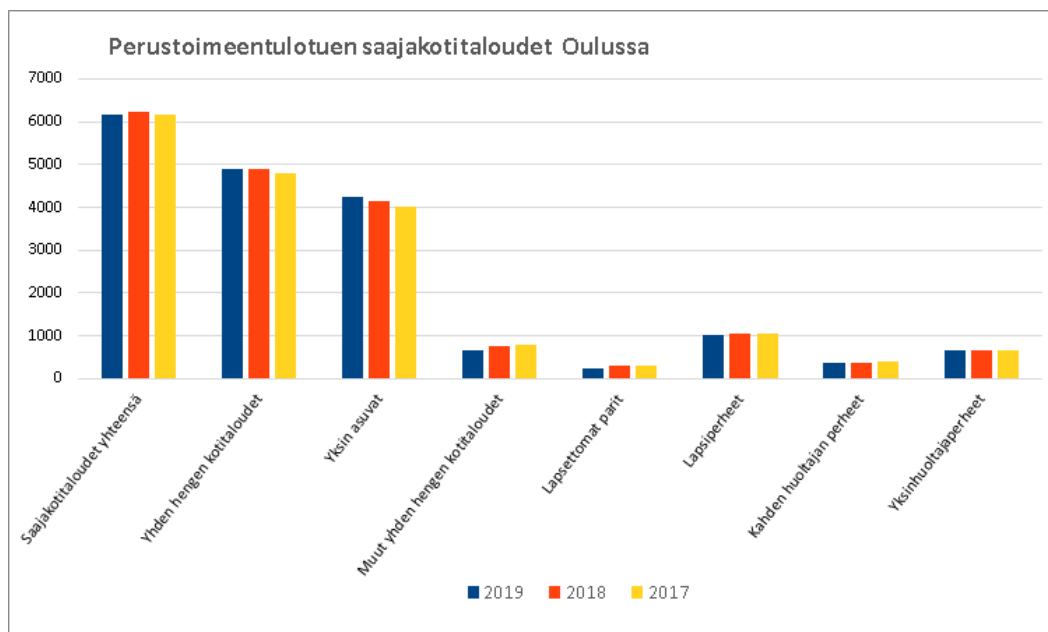
Vuonna 2017 perustoimeentulotuen hakeminen siirrettiin Kelalle. Tämän tarkoituksena oli helpottaa toimeentulotuen hakemista. Uusien asiakkaiden määrä on lisääntynyt ja vuonna 2018 uusia toimeentulotukea saavia kotitalouksia oli 84 661. Vuonna 2018 toimeentulotukea sai 306 322 kotitaloutta ja 469 694 henkilöä. Väestöstä 8,5 % ja kaikista Suomen kotitalouksista 9,9 % sai toimeentulotukea, määrä on pysynyt samana edellisvuoteen verrattuna. Ehkäisevää toimeentulotukea saavien määrä kasvoi. Yhteensä 11,4 % alle 18-vuotiaista asui toimeentulotukea saavassa kotitaloudessa. Yli 18-vuotiaista 7,8 % sai toimeentulotukea. Kuukausittain keskimäärin 152 455 kotitaloutta sai toimeentulotukea. Perustoimeentulotukea sai 277 086 kotitaloutta ja täydentävää toimeentulotukea 77 747 kotitaloutta. Ehkäisevää toimeentulotukea sai 37 767 kotitaloutta. Kuntouttavan työtoiminnan toimintarahaa, matkakorvausta tai molempia sai 20 996 kotitaloutta. Yksinhuoltajanaisten kotitalouksista 32 % ja yksinhuoltajamiesten kotitalouksista 18 % sai toimeentulotukea. Kaikista eniten toimeentulotukea saavat yksinasuvat, sillä kolme neljäsosaa (73 %) vuonna 2018 toimeentulotukea saaneista oli yksinasuvia miehiä ja naisia. Pitkäaikaisesti, eli 10–12 kuukautta vuodessa, toimeentulotukea sai 28,5 % kaikista toimeentulotukea saaneista kotitalouksista. Yleisimmät muut tulonlähteet olivat asumistuki, työmarkkinatuki tai peruspäiväraha ja lapsilisä. Toimeentulotukea saaneista henkilöistä 71 % oli työttömiä ja 7,3 % työssäkäy-

viä. Opiskelijoita oli noin 6% ja sairauspäivärahaa sai 5 %. Vuonna 2018 perustoi-
meentulotuen keskimääräinen kuukausittainen tuki oli 354 euroa henkilöä kohden.
(Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019, 1–5)

Toimeentulotukiasiakkuutta voidaan tarkastella köyhyyden mittarina sekä yrityksenä
taistella köyhyyttä vastaan. Toimeentulotuki auttaa erityisesti kaikkein köyhimpiä
henkilöitä, mikä kertoo sen toimivuudesta. Merkittävimmän hyödyn saavat yksinasu-
vat henkilöt. Toisaalta toimeentulotuki ei aina tavoita niitä, jotka sitä tarvitsisivat. Jopa
viimesijainen tarvehankintainen sosiaaliturva käsittää puutteita, jolloin apua tarvitseva
joutuu hakeutumaan esimerkiksi ruoka-apuun. (Forssen, Roivainen, Ylinen & Heino-
nen 2011, 14.)

Vaikka Suomea pidetään toimivana hyvinvointivaltiona, kaikille ei silti pystytä tur-
vaamaan kohtuullista elintasoja julkisen avun turvin. Ohisalo ja Määttä (2014, 42.) ku-
vaavat suomalaista sosiaaliturvaa byrokraattiseksi tukiviidakoksi. Tätä näkemystä tu-
kevat myös useat tutkimukset, joiden mukaan monet avuntarvitsijat jättävät hakematta
erilaisia tukia niiden hakemisprosessin ollessa niin haasteellisia tai hakijan oman toi-
mintakyvyn ollessa niin huono. Ihminen voi myös joutua torjutuksi apua hakiessaan.

Näillä yhteiskunnan apujen piirissä torjutuksi tulleilla tai yhteiskunnassa väliin pudon-
neilla ruoka-avut voivat toimia viimeisenä avun antajina. Ruokajonon asiakkaat, jotka
olivat hakeneet toimeentulotuloa ja joko saaneet sitä tai ei, pitivät ilmaisen ruuan ha-
kemista häpeällisempänä kuin ne asiakkaat, jotka eivät olleet hakeneet toimeentulotu-
kea ollenkaan. Häpeän tunne syntyi siitä, kun viimesijaiseksi tarkoitettu apukaan ei ole
ollut riittävä, ja toimeentuloa on pitänyt täydentää käymällä leipäjonossa. (Ohisalo &
Määttä 2014, 53–54.)

KUVIO 3. Perustoimeentulotuen saajakotitaloudet Oulussa kotitaloustyyppin mukaan Tilastointijakso 2017–06, 2018–06 ja 2019–06. (Kansaneläkelaitos. Perustoimeentulotuen saajakotitaloudet)

Kansaneläkelaitoksen tilastoista puuttuvat ne henkilöt, joilla ei ole oikeutta Suomen sosiaaliturvaan. Turvapaikkapäätöstä odottavat turvapaikanhakijat saavat vain vastaanottorahan, ja vastaanottokeskuksen palveluiden piiristä poispudonneet paperittomat henkilöt ja muut maassa laittomasti oleskelevat henkilöt ovat vailla minkäänlaista toimeentuloa. Yhteiskunta voi sulkea silmänsä tämän koko ajan kasvavan ilmiön edessä, mutta yhä useampi diakoniatyöntekijä ja kolmannen sektorin toimija kohtaa näitä henkilöitä avustamistyössään.

Julkaisussa Suomalaisten hyvinvointi (2018) todetaan, että tutkittaessa kotitalouksien tuloja suhteessa minimitulorajaan, perusturvan taso on liian matala. Sosiaaliturvan ensisijaisiin etuuksiin kohdistuneet leikkaukset ja indeksijäädytykset ovat johtaneet siihen, että yhä useampi pelkällä perusturvalla elävä henkilö on oikeutettu saamaan tarveharkintaista toimeentulotukea. (Mukkila, Ilmakunnas, Moisio & Saikkonen 2018, 91.)

Hyvinvoinnin edistämiseen keskittyneellä hyvinvointipolitiikalla turvataan koko väestölle riittävät palvelut ja tulonsiirrot. Eriarvoistumisen vähentäminen voidaan nähdä sisäisenä tavoitteena, sillä jokainen hyötyy jossakin elämänvaiheessa tulonsiirroista.

Kuitenkaan Suomessa hyvinvointi ei jakaudu ihmisille tasapuolisesti. (Saikkonen, Karvonen & Kestilä 2018, 339.)

2.3 Kirkon antama apu

Seurakunnat voivat auttaa ihmisiä äkillisissä vaikeuksissa, taloudellisen avun tarkoitus on auttaa pahimman tilanteen yli. Kirkon antaman taloudellisen tuen lähtökohtana on, että se olisi kertaluontoista. Pitkittyneissä talousongelmissa tulisi olla ensisijaisesti yhteydessä kunnan sosiaalihuoltoon tai velkaneuvojaan. Kirkko tarjoaa taloudellisen tuen lisäksi luottamuksellista keskusteluapua, ohjausta sekä neuvontaa, niin elämän arkisissa kuin henkisenkin puolen asioissa. Raha- ja velkatilanteissa diakoni voi ohjata asiakasta löytämään asiantuntija-apua ongelmiinsa, auttaa erilaisten kaavakkeiden täyttämässä sekä yhteydenpidossa asiaan liittyvien tahojen kanssa. Keskustelu, neuvonta ja ohjaus ovat diakoniatyön auttamismuotoja, jotka voivat olla pitempään jatkuvia. Diakoniatyön apu on tarkoitettu kaikille, sitä hakevan ei tarvitse olla kristitty tai kuulla kirkkoon. Seurakuntakohtaisesti järjestetään säännöllisesti erilaisia ruoka-apuja, työttömien edullisia lounaita, aamupuuroja sekä ruokajakotilaisuuksia. (Suomen ev.lut. kirkko. Talousapua ja -neuvontaa)

Diakoniabarometri ilmestyy joka vuosi tuoden ajankohtaista tietoa diakoniatyön antamasta avusta. Uusin diakoniabarometri on julkaistu 2018. Köyhyyden vaikutukset näkyvät perheen arjen valinnoissa ja perhettä ulossulkevana huono-osaisuutena. Diakoniatyössä oli vuonna 2017 yli 400 000 asiakastapaamista, joista melkein puoleen liittyi huoli taloudellisesta pärjäämisestä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon taloustilaston (2017) mukaan kyseisenä vuonna diakonian tukea annettiin noin 7,8 miljoonaa euroa. Diakoniabarometri 2018 tutkimus kertoo, että diakoniatyöntekijät kohtaavat säännöllisesti ruoka-apua hakevia. Tutkimukseen vastanneista diakoniatyöntekijöistä lähes puolet oli kohdannut huonotuloisuutensa vuoksi terveydenhuoltomenoistaan säästäviä asiakkaita. (Lehmusmies 2018, 106.)

Diakoniatyöntekijät ovat huomanneet, että köyhyys johtaa usein ongelmien kasaantumiseen. Se vähentää osallisuutta ja erottaa ihmisen toimijuudesta. Eri elämisen alueille ulottuva köyhyys uuvuttaa lopulta ihmisen. Diakoniatyöntekijät tuntevat usein keinot-

tomuutta köyhyyttä kohdatessaan. Diakonian antamien avustusten tulisi olla kerta-
luonteisia, enää se ei kuitenkaan riitä. Monet diakoniatyöntekijät suhtautuvat taloudel-
liseen avustamiseen kriittisesti ajatellen sen vain ylläpitävän riittämätöntä sosiaalitur-
vaa. Toisaalta positiivisena koetaan se, että taloudellinen avustaminen antaa mahdol-
lisuuden kohdata väliinputoajia. (Lehmusmies 2018, 30–31.)

3 KÖYHYEDEN ERI ULOTTUVUDET

Vaikka Suomen hallituksen tavoite on jo pitkään ollut vähentää työttömyyttä ja lisätä työpaikkoja, köyhyyttä tai pitkäaikaistyöttömyyttä ei ole kyetty poistamaan. Sen sijaan eriarvoistuminen on alkanut kukoistaa. Kun hyvinvointivaltioiden sosiaalipolitiikasta siirrytäänkin köyhyyspolitiikkaan, jonka tarkoituksena on lievittää köyhyyttä ja huono-osaisuutta, köyhyys tavallaan hyväksytään yhteiskuntaan kuuluvaksi. (Juhila 2018, 210.)

Oulun työttömyysaste oli 16,6 % vuonna 2016. Oulun alueella työttömyyteen vaikuttaa työmarkkinoiden yhteensopivuus- ja kohtaanto-ongelma työnhakijoiden ja työpaikkojen välillä, sekä alueellisesti että ammatillisesti. Työllisyyttä varjostavat lisäksi korkea nuorisotyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyyden paheneminen, johon on vaikeaa vaikuttaa. Huonoimmassa asemassa olevien henkilöiden pitkäaikaistyöttömyys vain syvenee työmarkkinoilla vallitsevan kilpailun myötä. Ihmisten sosiaaliset ongelmat lisääntyvät koko ajan, eivätkä palvelut kykene vastaamaan sosiaalisen kuntoutuksen, kuten päihdepalveluiden tarpeeseen. (Oulun kaupunki 2017, 6)

Hyvinvointivaltion ongelmaksi voi muodostua pirstaloitunut palvelujärjestelmä ja useat eri toimijat, jolloin riskinä voi olla asiakkaan putoaminen pois kaikille tarkoitettujen palveluiden piiristä. Riskinä voidaan nähdä myös uudet marginalisoituvat ihmisryhmät, asuinalueiden eriarvoistuminen ja segregatio sekä ihmisten ylivelkaantuminen. Viimesijainen sosiaaliturva eli tarveharkintainen toimeentulotuki, kuuluu jo oleellisesti yhä useamman suomalaisen elämään. Edes työ tai koulutus eivät takaa riittäviä tuloja kaikille. (Ohisalo 2017, 17–18.) Pitkittyessään köyhyys tuo mukanaan muita hyvinvoinnin vajeita ja ongelmia, jolloin voidaan puhua kasautuneesta huono-osaisuudesta. Siihen kytkeytyvät köyhyyden ja työttömyyden lisäksi vähäinen koulutustaso ja terveysongelmat. (Juhila 2018, 211.)

Oululaiset sairastavat paljon: erityisesti diabetes, verenpainetauti, sepelvaltimotauti ja mielenterveys- ja dementiasairaudet vaikuttavat sairastavuusindeksiin. Tämä näkyy alhaisempana eläköitymisikänä ja työkyvyttömyyseläkkeen saajien suuressa määrässä. Heistä noin puolella eläkkeelle jäämisen syynä ovat mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmat. (Oulun kaupunki 2017, 9)

Köyhyys- tai syrjäytymisriskiin lukeutuva henkilö on suhteellisesti pienituloisen, vajaatyöllisen tai suurta aineellista puutetta kokevan ruokakunnan jäsen. Näistä riskeistä yhden tai useamman käydessä toteen voidaan todeta, että henkilö kuuluu köyhyys- tai syrjäytymisriskiin. (Tilastokeskus. 890 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2017)

Tilastokeskuksen elinolotilaston (Kuvio 1) mukaan 16,5 % suomalaisista, eli 890 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2017. Noin 413 000 köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävistä ovat pienituloisia. Seuraavaksi suurin ryhmä ovat noin 188 000 henkilöä, joilla on samaan aikaan pienituloisuutta sekä vajaatyöllisyyttä. Henkilöitä, jotka ovat ainoastaan vajaatyöllisiä, on noin 146 000. Harvinaisinta on vakava aineellinen puute, josta kärsii 143 000 henkilöä.

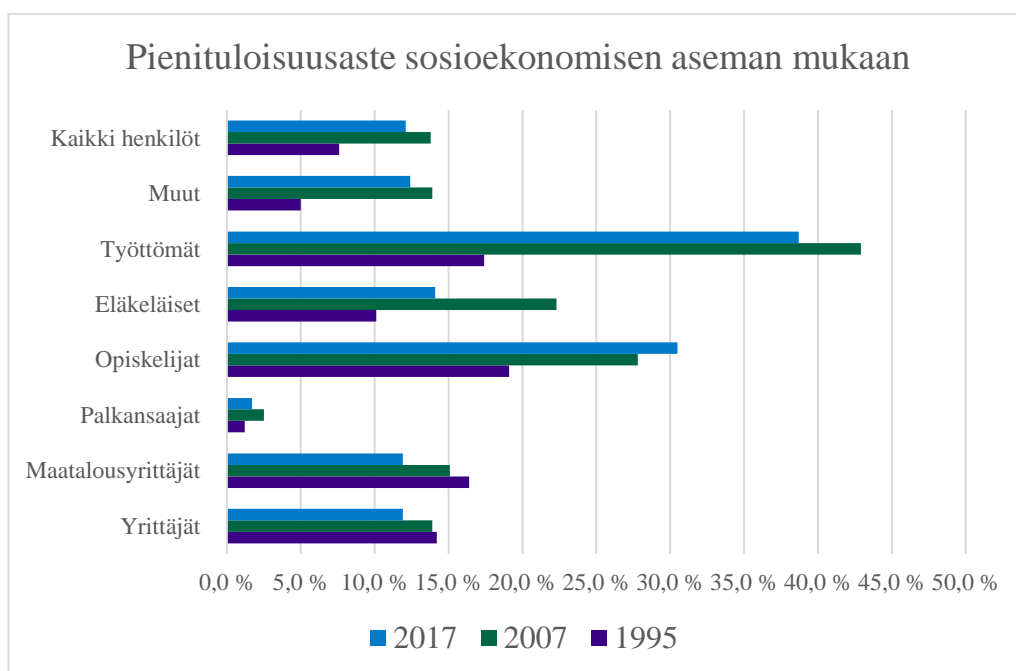
KUVIO 1. Köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevat eri ulottuvuuksilla mitattuna (Tilastokeskus 2017)

3.1 Pienituloisuus

Pienituloisuutta käytetään kuvaamaan keski- ja pienituloisuuksien välisiä tuloeroja, joihin vaikuttavat pienituloisten kotitalouksien oma tulokehitys sekä mediaanitulon kehitys. Pienituloisuusrajan laskemiseen käytetty mediaanitulo, eli tulotaso, joka jää alle 60 % kansallisesta tulotasosta, oli vuonna 2017 yksin asuvalla 24 580 €. (Tilastokeskus. Sosioekonominen asema ja pienituloisuus)

Tilastokeskuksen (2018) ennakkotiedon mukaan vuonna 2017 pienituloisissa kotitalouksissa asuvia henkilöitä oli 654 000. Pienituloisten osuus on noussut 0,6 % yksiköä vuodesta 2016. Ruokakunnista pienituloisten osuus oli 12,1 %. Vuonna 2017 pienituloisuuden raja oli 14 750 € vuodessa yhden hengen kotitaloudessa. Se tarkoittaa noin 1230 € tuloja kuukaudessa. (Tilastokeskus. Pienituloisten määrä kasvoi vuonna 2017)

Pienituloisuus on korkeinta opiskelijoilla ja työttömillä. (Kuvio 2) Kotitalouden rakenteella on tärkeä merkitys, kun tarkastellaan pienituloisuutta. Pienituloisuutta määriteltäessä huomioidaan koko ruokakunnan tulot. Esimerkiksi pienituloinen henkilö voi ylittää pienituloisuusrajan, jos kotitaloudessa on hänen lisäksi muita parempituloisia henkilöitä. (Tilastokeskus. Pienituloisten määrä kasvoi vuonna 2017)

KUVIO 2. Pienituloisuusasteet henkilön sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 1995, 2007 ja 2017 (Tilastokeskus. Sosioekonominen asema ja pienituloisuus)

3.2 Huono-osaisuus

Suomessa köyhyys on enimmäkseen suhteellista ja sitä voidaan verrata hyvin toimeentulevien ihmisten elintasaan. Huono-osaisella tai köyhällä tarkoitetaan yleensä ihmistä, jonka elämä on vähimmäisturvan, kuten eläkkeen tai toimeentulotuen varassa, ja jolla ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa elinoloihinsa. (Ohisalo 2017, 45.)

Keskiverrolla, ammatillisen koulutuksen saaneella ihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja työn saamiseen ja samalla elämänsä mielekkyyteen ja toimeentuloon. Joskus esimerkiksi väliaikainen työttömyys tai vakava sairastuminen voi kuitenkin vaikuttaa hetkellisesti tuloihin. Tämä ei kuitenkaan tee ihmisestä vielä huono-osaista tai köyhää. Huono-osaisiksi voidaan luokitella ihmiset, jotka elävät selvästi huonommalla tasolla kuin valtaväestö. Suomessa heitä ovat esimerkiksi asunnottomat, leipäjonossa seisovat, psyykkisesti sairaat ja laitoksissa asuvat sekä voimakkaiden huumeiden käyttäjät. Näille ihmisryhmille huono-osaisuus tuntuu kasautuvan ja he tulevat yleensä näkyviksi vain niin sanotuissa matalan kynnyksen palvelujen paikoissa, kuten leipäjonoissa. (Ohisalo 2017, 46.)

Suurin osa oululaisista lapsista ja lapsiperheistä voi hyvin, mutta joillekin huono-osaisuus kasautuu, ja eriarvoisuuteen on vaikeaa vaikuttaa yhteiskunnallisella tasoilla kuten varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Tutkimusten mukaan lapsen oppimistuloksiin vaikuttaa aiempaa enemmän perheen vanhempien sosioekonominen tausta. (Oulun kaupunki 2017, 11)

Ruoka-avun vastaanottaminen voi helpottaa ihmisen tilannetta tilapäisesti mutta se ei ratkaise avun tarpeeseen johtaneita syitä. Leipäjonossa seisominen voi kuitenkin johtaa häpeän syntymiseen ja leimautumiseen, joka puolestaan voi lisätä huono-osaisuuden syvenemistä. Ennalta ehkäisevällä tuella olisi mahdollista estää huono-osaisuuden kasautuminen ja marginalisoituminen. Väestöryhmien eriarvoistuminen on vakava yhteiskuntapoliittinen ongelma, sillä sosiaalisen etäisyyden kasvaessa liian suureksi ihmisten välillä kokemukset ja arvomaailma eivät enää kohtaa, ja huono-osaiset muuttuvat valtaväestön silmissä ulkopuolisiksi. Usein kuulee puhuttavan siitä, että leipäjonoja käytetään väärin, kuitenkin suurin osa ruoka-apua hakevista todella tarvitsee sitä. (Laihiala 2018, 86, 88.)

Ennen köyhyyden pystyi helposti päättelemään ihmisen ulkoisesta habituksesta. Nykyisin huono-osaisuus ei välttämättä näy päällepäin ja osalla ruokajonossa kävijöistä on hienot vaatteet, ja he saapuvat paikalle omilla autoillaan. Ruoka-jonossa on nähtävillä, että jopa lapsilla on käytössään älypuhelimet. Tämä kertoo siitä, että huono-osaisuuden käsite hyvinvointivaltiossa on muuttunut ja uutena ilmiönä on nähtävissä nouseva suhteellinen köyhyys, jossa materia ei määrittele huono-osaisuuden tasoa.

Mannerheimin lastensuojeluliiton Perheverkon teettämän, vuosina 2015–2016 toteutetun kyselyn mukaan Oulun seudulla lapsiperheiden hyvinvoinnin polarisoituminen näkyy arjessa esimerkiksi lasten ja nuorten epätasa-arvoisina mahdollisuuksina osallistua harrastustoimintaan, joka on usein kallista ja vaatii erityisiä hankintoja. (Oulun kaupunki 2017, 17) Kuitenkin tiedetään, että juuri harrastaminen tukee lasten yhteenkuuluvuuden tunnetta, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta sekä edistää kaverisuhteiden syntymistä (Kurttila 2018, 18).

3.3 Köyhän identiteetti

Henkilökohtaista häpeää voidaan luonnehtia kielteiseksi itsearvioinniksi, joka on hyvin lähellä syyllisyydentunnetta. Sosiaalisella häpeällä tarkoitetaan reagoitua toisten ihmisten ja yhteiskunnan asettamiin sosiaalisiin vaatimuksiin. Tunne omasta huonomuudesta ja kasvojen menettämisen pelko voivat johtaa ihmisen sosiaaliseen eristytymiseen. Vetäytyminen muusta yhteiskunnasta vaikuttaa kuitenkin päinvastaisesti ja vain ruokkii häpeää. Suomalaisessa kulttuurissa köyhyyteen on liitetty jo 1800-luvun sääty-yhteiskunnasta lähtien sisäistetty nöyryys. Vielä 1960-luvulle tultaessa sosiaaliluvun vastaanottaminen oli leimaavaa ja ajateltiin, että köyhän tuli olla nöyrä ja huomaamaton ja tuntee syyllisyyttä tilanteestaan. (Laihiala 2018, 34–35.)

Leipäjonoihin on aina liitetty häpeää, vaikka ne ovat kuuluneet Suomen yhteiskuntaan jo yli kaksikymmentä vuotta. Tämän voidaan ajatella johtuvan siitä, että avustusten vastaanottaminen poikkeaa tyypillisistä normeistamme. Häpeää voi myös aiheuttaa se, että ei ole varaa sellaiseen elämään, jota itse haluaisi elää tai jota pidetään omassa elinympäristössä välttämättömänä. Häpeää tuntevat eivät halua kertoa häpeästään, joka on käsitteenä nöyryyttävä. Häpeä vie ihmisen tunteen osallisuudesta ja toimijuus-

desta. Köyhyyteen liittyy häpeä, koska se ei ole ihmisen oma valinta ja pakottaa toimimaan vastoin omia arvoja. Toisaalta kaikki ruoka-avussa kävijät eivät koe häpeää ja monelle viikoittainen leipäjono ja sen yhteisöllisyys on tärkeää. (Laihiala 2018, 53–54.)

Tutkimusten mukaan ihmisen hyvinvointi ja terveys on sitä parempi mitä korkeammalle hän sijoittuu yhteiskunnan rakenteellisissa ja hierarkkisissa ryhmissä. Tämä näkökulma tarkoittaa yhteiskunnallisesti alhaisen aseman lisäävän riskiä yksinäisyyden kokemukselle ja sosiaaliselle eristäytymiselle. (Saari 2016, 26.) Häpeän tunne syntyy ihmisestä itsestään ja siihen liittyy oleellisesti muiden silmissä arvioiduksi tulemisen uhka. Taloudellisten ongelmien taustalla oleviin asioihin kiteytyy usein voimakas epäonnistumisen tunne, jota ruokkii henkilökohtainen syvä häpeä. Yhteiskunnassa, jossa ihaillaan omillaan pärjäämistä, alemmuus ja arvottomuuden tunteet leimaavat köyhyyden kokemusta. Köyhyyteen kytkeytyvä häpeän tunne on yhteydessä ihmisen omiin odotuksiin ja sosiaalisiin olosuhteisiin. (Laihiala 2017, 55–56.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman uuden tutkimuksen mukaan köyhyyttä kokevilla miehillä on enemmän arvottomuuden tunteita kuin naisilla. Tämä voi johtua siitä, että miehen rooli nähdään usein enemmän työn ja rahan kautta. Naiset puolestaan löytävät paikkansa yhteiskunnassa myös äitiyden ja vapaaehtoistyön kautta, jolloin omanarvontunto ei ole sidottu taloudelliseen tilanteeseen. Arvottomuuden tunnetta lisää sekä miehillä että naisilla sosiaaliturvaan liittyvä byrokratia ja ammattilaisten ja virkailijoiden viileä käyttäytyminen asiakkaita kohtaan. Taloudelliset ongelmat ja sosiaalihuoltoon turvautuminen sekä yhteiskunnassa vallitsevat asenteet altistavat ihmisen sosiaalisten suhteiden kaventumiselle ja syrjäytymiselle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Köyhät naiset ovat toiveikkaampia kuin köyhät miehet)

Pitkittynyt köyhyys ja kasautunut huono-osaisuus periytyvät helposti yli sukupolvien. Lapset voivat tahtomattaan jatkaa vanhemmilta opittua elämäntyyliä, jota seuraavat esimerkiksi toimeentulo-tukiasiakkuus ja päihdeongelmat. Kuitenkaan ihmisen elämänkulku ei ole ennalta määrätty vaan ylisukupolviseen kierteeseen on mahdollista puuttua, ja katkaista se esimerkiksi sosiaalityön keinoin. (Juhila 2018, 212.) Suomessa seurataan vuonna 1987 syntyneiden elämänkulkua syntymäkohorttitutkimuksella.

Tutkimuksessa on havaittu, että ylisukupolvisesti periytyvä huono-osaisuus on nykyään Suomessa yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö. Se osoittaa, että vanhempien terveys- ja toimeentulo-ongelmat ovat yhteydessä lasten kokemiin hyvinvointi- ja mielenterveysongelmiin. (Saari 2015, 78.)

Elämönhallinnalla tarkoitetaan ihmisen kykyä vaikuttaa oman elämänsä asioihin toiminnallaan ja päätöksillään. Toimintakyky puolestaan kertoo siitä, että ihminen kykenee muuttamaan käytössään olevia resursseja kuten koulutus ja työ toiminnoiksi. Ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen tarvitaan siis muutakin kuin käytössä olevia resursseja, tarvitaan kykyä käyttää ja hyödyntää niitä. Elämönhallinnan kannalta tämä on kaikista tärkein tekijä. (Saari 2015, 83.)

3.4 Arvokas kohtaaminen

Emotionaalinen yksinäisyys johtuu läheisten ihmissuhteiden puutteesta ja sosiaalinen yksinäisyys puolestaan toimivien, sosiaalisten tarpeiden tyydyttävien verkostojen puutteesta. Sosiaalinen yksinäisyys aiheuttaa ulkopuolisuuden ja joskus jopa näkymättömyyden tunnetta. Emotionaalinen yksinäisyys on pitkään jatkuessaan hyvin haitallista, se aiheuttaa voimakkaita negatiivisia tunteita ja voi johtaa mielenterveysongelmiin. Molemmat yksinäisyyden muodot aiheuttavat ihmiselle alemmuuden tunteita ja ahdistusta, sekä lisäävät syrjäytymisen uhkaa. (Junttila 2016, 43.)

Leipäjonot ovat järkyttävä ja häpeällinen ilmiö vauraassa hyvinvointivaltiossa. Ruoka-apua hakevia kritisoidaan ja leimataan sosiaalipummeiksi, jolloin keskustelu muuttuu jo ihmisarvoa alentavaksi. (Laihiala 2018, 86.) Ruoka-avun toimijoiden on tärkeää tiedostaa, että lyhyelläkin kohtaamisella on suuri merkitys ihmiselle. Onko kohtaaminen halventava tai tuomitseva, vai kenties voimaannuttava hetki raskaan arjen keskellä?

Oulun eteläpuolen ruoka-avun toiminnan pääpaino on ruoka-avun toteuttaminen, mutta lisäksi huomiota kiinnitetään ihmisten arvokkaaseen kohtaamiseen. Jokaista ruoka-avun asiakasta tervehditään lämpimästi silmiin katsoen ja pyritään luomaan avoin ja tervetullut ilmapiiri. Tavoitteena on, että ruoka-avun asiakkaat eivät tuntisi huonommuutta tilanteestaan. Punaisen Ristin vapaaehtoiset jalkautuvat säännöllisesti jonoon kysymään asiakkaiden kuulumisia, ja kylminä päivinä tarjolla on lämmintä juotavaa. Ruoka-avussa järjestettävien pop up -tapahtumien tavoitteena on edistää

ruoka-apua tarvitsevien asiakkaiden hyvinvointia ja pyrkiä luomaan voimavaroja heidän arkeensa.

Oulun osaston alaisena eteläpuolen ruoka-apu tekee tiivistä yhteistyötä muiden toimintaryhmien kanssa. Tapahtumissa ovat olleet mukana esimerkiksi Terveyspiste, Oulun osaston Kotona Oulussa -hanke, sekä pohjoispuolen ruoka-avun vapaaehtoiset. Saari (2015, 167) mainitsee, että ruoka-avulla on mahdollista löytää huono-osaisia ihmisiä, joita edes sosiaalityö tai diakonia ei tavoita. Oulun eteläpuolen ruoka-avussa eri auttajatahot yhdistyvät, kun seurakunnan diakoni ja kolmas sektori eri hankkeineen ovat asiakkaiden tavoitettavissa. Oma koulutuksemme puolestaan mahdollistaa laajan osaamiskentän sosiaalityön alalta, jolloin asiakkaita on tarvittaessa mahdollista ohjata palveluiden piiriin.

Jalkautuva työ tarkoittaa menemistä sinne missä ihmiset ovat, heidän tavoittamistaan omista elinympäristöistään. Etsivä työ puolestaan pyrkii tavoittamaan henkilöitä, jotka ovat syystä tai toisesta pudonneet yhteiskunnan antaman avun piiristä. Etsivä työ on intensiivistä ja tavoitteellista ja se vaatii ammattilaiselta herkkyyttä tunnistaa avun ja tuen tarve. Esimerkiksi ruoka-avut voivat toimia matalan kynnyksen kohtaamispaikkoina, joissa syrjäytymisvaarassa elävät ihmiset voidaan tavoittaa. (Juhila 2018, 139–140, 148–149.)

Ruoka-avussa käy säännöllisesti lapsia vanhempiensa kanssa. Lapset eivät vielä ymmärrä ruoka-avun yhteiskunnallista merkitystä eikä siihen mahdollisesti liittyvää nöyryyksen tunnetta. Lapset seuraavat aina vanhempiensa reaktioita ja eleitä, joten ruoka-avun asiakkaiden kohtaamisessa on tärkeää huomioida asiakkaiden mukana kulkevat pienet tarkkaavaiset silmät. Arvostavan kohtaamisen tarkoitus on hälventää ruoka-apuun liittyvää häpeän tunnetta ja antaa ihmisille tasapuolisuuden kokemus. Sukupolvelta toiselle periytyvä huono-osaisuus on jo tiedostettu haaste yhteiskunnassamme. Lapsen kokemus siitä, että avunsaajana oleminen ei tarkoita nöyristelyä ja huonommuutta, voi vaikuttaa merkittävästi hänen tulevaisuuteensa. Saaren (2015, 137) mukaan ihmisen oma käsitys itsestään sekä vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa vaikuttavat selkeästi siihen, miten hän kykenee hyödyntämään käytössään olevia resursseja toimintakykynään.

Ihmisen minäkuva alkaa rakentua lapsuudessa, kun hän alkaa huomata eron itsensä ja muiden ihmisten välillä. Minäkuva muotoutuu koetuista positiivisista ja negatiivisista asioista ja kokemuksista nähdyksi tai torjutuksi tulemisesta. Jos minäkuvaan iskostuu arvottomuus, sitä on hyvin vaikeaa muuttaa myöhemmin. (Gothoni & Kettunen 2014, 12.)

Arvokas kohtaaminen voi parhaimmillaan suojata syrjäytymiseltä. Huonolla kohtelulla on suuri vaikutus ihmisen minäkäsityksen ja oman maailmankuvan muodostumiseen. Huono-osaisuuden ja erilaisten päihde- tai mielenterveysongelmien vaikutukset sekä ympäristön suhtautuminen sanelevat ihmisen käsitystä itsestään. Vanhempien kokemukset huonosta kohtelusta vaikuttavat myös lasten itsetuntoon. Vanhempien kokemus leimaantumisen ja käsitykset sosioekonomisesta asemasta periytyvät helposti lapsille, koska he näkevät lapsuudessaan, kuinka ympäristö suhtautuu heidän vanhempiinsa. Lasten käsitys vanhempien huono-osaisuudesta sisäistyy heille opittuna mallina omaan tulevaisuuteen. (Lehtinen 2017)

Syrjäyttäminen ja ulossulkeminen voidaan havaita ilmiöinä kaikissa inhimillisissä yhteisöissä, sillä ihmisellä on taipumus olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja ryhmäytyä mutta myös ulossulkea ryhmästä henkilöitä, jotka eivät syystä tai toisesta kuulu siihen. Ryhmän ulkopuolelle jäämiseen liittyvät häpeän, nolostumisen, arvottomuuden ja syyllisyyden tunteet. Toistuva ulossulkeminen aiheuttaa ihmisen aivoissa fyysisen kivun kaltaista sosiaalista kipua, joka voi johtaa yksinäisyyteen ja masennukseen. Niinpä huono-osaisten auttaminen arvostavalla tavalla tarkoittaa myös sosiaalisen kivun lievittämistä. (Saari 2015, 81.)

4 YHTEISTYÖKUMPPANIT

Opinnäytetyön yhteistyökumppaneina toimivat Suomen Punaisen Ristin Oulun osasto ja Oulun evankelis-luterilaisen kirkon Karjasillan seurakunta.

4.1 Suomen Punainen Risti

Suomen Punaisella Ristillä on alueellisesti 12 piiriä ja 500 paikallisosastoa. Piirien vastuulla on muun muassa vapaaehtoisten koulutus. Jokaisessa piirissä on piiritöimistö, jonka tehtävä on tukea paikallisosastojen toimintaa. Osastot toimivat puolestaan vapaaehtoisvoimin ja niiden toimintaan kuuluvat esimerkiksi ensiapuryhmät, ystävätoiminta sekä Nälkääpäivä- ja katastrofikeräykset. Suomen Punaisen Ristin tehtävänä on auttaa niitä, jotka tarvitsevat eniten apua. Punainen Risti voi auttaa esimerkiksi katastrofin tai onnettomuuden sattuessa, ja apu ulottuu myös ulkomaille. Suomessa Punaisella Ristillä on 80 000 jäsentä ja 40 000 vapaaehtoista. Toimintaan kuuluvat myös veripalvelu ja Kontti-tavaratalot. (Suomen Punainen Risti. Mikä on Suomen Punainen Risti)

KUVA 1. Punaisen Ristin arvot

Suomen Punaisen Ristin Oulun osaston näkyvin toiminta on ensiapuryhmä. Lisäksi osastolla on muun muassa ystävävälitystä, Terveyspiste, senioritempauksia, monikulttuurista toimintaa ja lasten Reddie Kids -kerho. Oulun osasto osallistuu vuosittain näyttävästi Nälkäpäivä-keräykseen ja tänä vuonna järjestettiin myös hätäkeräys Mosambikissa riehuvan koleran uhreille. Molemmat, sekä pohjois- että eteläpuolen ruoka-avut, ovat Oulun osaston alaisia toimintamuotoja. Osastolla on useita kymmeniä vapaaehtoisia ja se onkin yksi Suomen suurimpia osastoja. (Rednet. Toiminnan esittely) Oulun osastolla on paljon kokemusta maahanmuuttajien kanssa toimimisesta ja osasto järjestää monipuolisesti monikulttuurista toimintaa, kuten asumisapu kiintiöpakolaisille, läksykerho lapsille, säännöllisesti kokoontuva kansainvälinen klubi, kielikahvila ja monikulttuurinen ystävöiminta. (Rednet. Oulun osasto. Monikulttuurinen toiminta)

4.2 Kolmannen sektorin antama ruoka-apu

Ruoka-apu toteutuu hajallaan eikä sillä ole vaikutusmahdollisuuksia mediassa tai politiikassa, sillä eri toimijoilla on eri rahoittajat ja usein erilaiset hengelliset taustat tai aatteet. Yhteisiä toimintatapoja tai sääntöjä ei ole luotu. (Ohisalo, 2017, 33.) Ruoka-aputoimintaa eivät määrittele elintarvikesäädösten päälle mitkään muut lait tai asetukset, sitä ei säädellä samoin kuin sosiaaliturvaa. Ristiriitaisuus on siinä, että ruoka-apua on jossain joillekin, mutta se ei tavoita kaikkia ihmisiä samoin kuin julkisen puolen perusturvapalvelut. (Ohisalo & Määttä 2014, 56.)

Oulun seudulla ruoka-apua toteuttavat useat eri kolmannen sektorin toimijat. Eri järjestöt ja asuinalueiden omat asukastuvat sekä monet ihmisten hyvinvoinnin parantamiseen tähtäävät hankkeet ovat ottaneet hävikkiruokan jakamisen osaksi toimintaansa. Suomen Punainen Risti on aloittanut ruoka-avun jakamisen Oulun pohjoispuolella Meri-Toppilassa vuonna 2013. Ruoka-apu on lähialueen kauppoista saatavaa hävikkiruokaa, jota jaetaan kerran viikossa, maanantaisin. Ruoka-avulla tavoitetaan noin 150 alueella asuvaa vähävaraista henkilöä. EU-ruoka-apua Meri-Toppilassa jaetaan kaksi kertaa vuodessa. Ruoka-avun jakamisessa huomioidaan tasa-arvo ja syrjimättömyys, jokainen apua hakeva saa saman verran ruokaa. (Punainen risti. Ruoka-apu)

Suomessa toimii ainakin 400 ruoka-avun toimijaa eri paikkakunnilla. Pisimmät leipäjonot löytyvät pääosin Suomen suurimmista kaupungeista, joissa on eniten avuntarvitsijoita ja myös laajempaa toimintaa. Ruoka-apua on mahdollista saada koko Suomen alueelta. Pienemmissä kaupungeissa diakoniatyöntekijät voivat viedä ruoka-apua suoraan ihmisten koteihin, ja kolmannen sektorin toimijat jakavat kaupoista ja oppilaitoksista jääviä ylijäämäelintarvikkeita. Suurimpien ruoka-apua jakavien toimijoiden työntekijöissä on vapaaehtoisia sekä työkokeilussa ja kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olevia. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ruoka-apua lukuun ottamatta Suomessa toimivaa ruoka-avun kenttää ei voida sijoittaa tietyn sateenvarjon alle, eikä yksikään toimijoista ole osallisena Euroopan ruokapankkien keskusjärjestössä. (Ohisalo 2017, 33.)

4.2.1 EU-ruoka

EU:n ruoka-apu on Euroopan unionin jakamaa aineellista tukea, joka on tarkoitettu Euroopan vähävaraisimmille. EU:n ruoka-apua rahoittaa eurooppalaisen avun rahasto (FEAD). Tavoitteena on edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta Euroopan unionissa, tukea vähävaraisia ja vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä. EU:n ruoka-apua jaetaan kumppaniorganisaatioiden välityksellä paikallisista yhdistyksistä ja seurakunnista. Kumppaniorganisaatiot jakavat ruoka-apua kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä. (Ruokavirasto. EU:n ruoka-apu) Suomessa vuonna 2016 kumppaniorganisaatiot jakoivat EU:n ruokaa 621 toimipisteestä lähes 2 miljoonaa kiloa. (RedNet. EU:n ruoka-apuohjelma) EU:n ruoka-apu sisältää kuivatuotteita ja helposti säilyviä elintarvikkeita, mikä mahdollistaa suurien määrien jakamisen ilman kylmäketjusta huolehtimista. Haasteeksi nousee lähinnä jaettavan ruuan määrä, jonka vastaanottamiseen ja pakkaamiseen tarvitaan suuret tilat.

4.2.2 Vantaan malli

Yhteinen pöytä on toimintamalli, joka kerää eri toimijat yhteen hävikkiruuan hyödyntämiseksi. Vantaalla Yhteisen pöydän hävikkiruokaverkostoon kuuluu kauppiaita, elintarviketehtaita ja tukkujia, yhteensä 35 eri toimijaa, joilta kerätty ruoka-apu jaetaan 65 eri jakopaikkaan. Viikoittainen Yhteinen pöytä kuljettaa hävikkiruokaa noin 20 000

kiloa, joka jaetaan noin 5000 vähävaraiselle vantaalaiselle. Hävikin systemaattinen ja organisoitu kuljetus mahdollistaa toimimaan kustannustehokkaasti. Sitä hallinovat ja rahoittavat Vantaan kaupunki ja Vantaan seurakunnat. Verkostoituneella toiminnalla on tarkoitus kehittää yhteisöllistä ja monipuolista ruoka-aputoimintaa Vantaalla. Lisäksi tavoitteena on lisätä ruoka-avun vastaanottajien toimijuutta, esimerkiksi vuonna 2015 rakennetulla isolla hävikkiterminaalilla voi olla työkokeilussa, palkkatukityössä tai velvoitetukityössä. Toiminnan tavoitteena on ollut myös kehittää uutta toimintakulttuuria ruoka-avun piiriin sekä pyrkiä ehkäisemään köyhyydestä ja syrjäytymisestä syntyviä ongelmia. Yhteisen pöydän toimintamalli on saanut paljon tunnustusta eri tahoilta, se on esimerkiksi saanut Vuoden keittiöteko 2017 -pääpalkinnon sekä Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus 2050 -päättönuksen. Toimintaa pidetään hyvänä esimerkkinä kiertotaloudesta, jonka vuoksi eduskunnan valvoma Sitra (Suomen itenäisyyden juhlarahasto) rahoittaa toiminnan levittämistä Suomessa muillekin paikkakunnille. Toimintaa on suunniteltu jo 12 paikkakunnalle. (Yhteinen pöytä. Hävikkiterminaalit; Yhteinen pöytä. Yhteinen pöytä)

Oululainen kaupunginvaltuutettu on esittänyt, että Oulu ottaisi käyttöön Vantaan mallin kaltaisen ruoka-aputoiminnan. Aloitteen on allekirjoittanut hänen lisäkseen 31 valtuutettua. Aloitteessa ehdotetaan, että Ouluun perustetaan monialainen työryhmä suunnittelemaan toimintaa, ja malli tulisi käyttöön jo vuoden 2019 aikana. (Kaleva 2018)

4.3 Karjasillan seurakunta

Oulun kaupungin alueella toimii neljä evankelis-luterilaista seurakuntaa: Oulun tuomiokirkkoseurakunta, Karjasillan seurakunta, Tuiran seurakunta ja Oulujoen seurakunta. Karjasillan seurakunnan alueeseen kuuluu Karjasillan lisäksi Kaukovainio, Kastelli, Maikkula ja Kaakkuri. Alueella asuu 35 000 ihmistä. Karjasillan seurakunta järjestää monipuolista toimintaa kaikenikäisille ihmisille neljän eri kirkon kirkkorakennustiloissa. Alueellisen työnsä kautta Karjasillan seurakunta tavoittaa ihmisiä heidän omissa elinympäristöissään ja pystyy huomioimaan paremmin ihmisten tarpeita. Seurakunta tekee aktiivisesti yhteistyötä alueella sijaitsevien muiden toimijoiden, kuten koulujen, päiväkotien ja asukastupien kanssa. (Oulun ev.-lut. seurakunnat. Karjasillan seurakunta)

Kastellin kirkko ja sen vanha Pappila sijaitsevat Oulun eteläpuolella Kastellin rauhallisella omakotialueella. Kirkon pihapiirissä sijaitsevan Pappilan tiloissa on henkilökunnan työtiloja ja siellä toimivat esimerkiksi lastenkerho, partio ja raamattupiiri.

5 VAPAAEHTOISET

Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on ollut saada ruokaa hakevia ihmisiä liittymään vapaaehtoistyöhön. Tavoitteeseen on päästy ja jonosta on tullut vapaaehtoiseksi eri lähtökohdista tulevia, erilaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä kuten esimerkiksi eläkeläisiä, opiskelijoita ja maahanmuuttajia. Vapaaehtoiseksi on myös tullut muutama erityistä tukea tarvitseva henkilö. Joillekin vapaaehtoistyö voi olla askel kohti tulevaisuutta, sillä se ehkäisee syrjäytymistä, auttaa torjumaan yksinäisyyttä, luo yhteenkuuluvuuden tunteen, antaa mahdollisuuden toimia omia taitojen puitteissa ja rytmittää elämää. Vapaaehtoistyö voi parhaimmillaan voimaannuttaa ihmistä ja antaa mahdollisuuden olla osa yhteiskuntaa. Vapaaehtoistyö sopii kaikille.

KUVA 2. Vapaaehtoisen liivi (Suomen Punainen Risti)

5.1 Jonosta toimijaksi

Ihminen on sosiaalinen ja tarvitsee lähelleen toisia ihmisiä, keskustelua ja yhteisiä, jaettavia kokemuksia. Osallisuus liittyy siis ennen kaikkea tunteisiin ja kokemuksiin. Vapaaehtoistyö on yksi parhaimmista keinoista lisätä osallisuutta. Kun ihminen toimii toisten ihmisten ja yhteisönsä hyväksi, hän toimii aktiivisena kansalaisena. Vapaaehtoistyön voidaan ajatella myös kasvattavan ihmistä, sillä se kehittää sosiaalisia taitoja

ja kohentaa eettistä arvomaailmaa. (Harju 2005, 69–70.) Ruoka-apua saavilla ihmisillä ilmenee useita eri ongelmia. Ongelmat voivat puolestaan johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen ja osallisuuden tunteen häviämiseen.

Punaisen Ristin periaatteiden mukaisesti ruoka-avun vapaaehtoiseksi voi ilmoittautua kuka vain. Usein ihmiset tulevat hieman ujostellen kysymään, kuinka olisi mahdollista päästä vapaaehtoiseksi ja monia huolettaa myös se, onko silloin mahdollista saada ruoka-avustus myös itselleen. Vapaaehtoisten joukossa minkäänlaista syrjintää ei ole esiintynyt, vaikka joukkoon on liittynyt myös jonossa seissectä. Harjun (2005, 69,75.) mukaan omat lähiyhteisöt toimivat luontevina paikkoina osallistua ja vaikuttaa. Ihmiset ovat valmiita toimimaan yhteisöissä, jotka he kokevat itselleen merkittäviksi ja joista he saavat itselleen mielihyvää.

5.2 Maahanmuuttajat vapaaehtoisina

Punaisen Ristin ruokajonoissa näkyvät maahanmuuttajat ovat pääasiassa Suomesta kansainvälistä suojelua hakevia turvapaikanhakijoita. Maahanmuuttoviraston (2019) mukaan vuonna 2015 Suomeen saapui yli 32 000 turvapaikanhakijaa. Osa heistä odottaa edelleen oleskelulupaa. Maassa oleskelee paljon myös kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita, niin kutsuttuja paperittomia henkilöitä.

Vastaanottopalvelut lakkautetaan kielteisen päätöksen saaneelta turvapaikkaa hakevalta henkilöltä, jota poliisi ei voi käännyttää, mutta joka voisi palata vapaaehtoisesti kotimaahansa. Käännyttämisen esteenä voivat olla esimerkiksi puutteelliset liikenneyhteydet tai se, että maa ei ota pakkopalautettuja vastaan. Vastaanottopalvelut lakkaavat viimeistään 30 päivän kuluttua päätöksenannosta. Vuonna 2018 palvelut lakkautettiin 659 henkilöltä. (Maahanmuuttovirasto. Vastaanottopalvelut lakaneet)

Vuonna 2018 turvapaikkahakemuksen Suomeen teki 4548 henkilöä. Hakemuksista 47 % oli uusintahakemuksia. Suurimpana hakijaryhmänä ovat Irakin kansalaiset. Hakijoista 70 % on miehiä ja 30 % naisia. Yksin ilman huoltajaa maahan saapuneita alaikäisiä oli 109. (Maahanmuuttovirasto 2018, 20) Vuonna 2015 saapuneet turvapaikanhakijat käyttävät edelleen vastaanottokeskusten palveluita. Vastaanottokeskusten määrää on kuitenkin vähitellen vähennetty neljäsosaan vuoden 2015 jälkeen. Oulussa

sijaitsee Heikinharjun vastaanottokeskus, joka on niin kutsuttu transit-keskus. (Maahanmuuttovirasto 2018, 24)

Ruoka-apuun maahanmuuttajat ohjautuvat usein Punaisen Ristin muiden toimintojen kautta. Punainen Risti on maailmanlaajuisesti tunnettu järjestö, jonne on helppo tulla hakemaan apua. Vapaaehtoiset jalkautuvat ihmisten pariin erilaisissa tehtävissä, joka mahdollistaa matalan kynnyksen kohtaamisen myös maahanmuuttajien kanssa. Turvapaikanhakijoiden tai paperittomaksi jääneiden ihmisten elämästä puuttuu mielekäs tekeminen ja usein kontakteja kantaväestön kanssa on vain vähän. Kuormittava elämäntilanne vieraassa maassa voi masentaa ja edesauttaa muiden ongelmien syntymistä. Vapaaehtoistyö ruoka-avussa luo uusia kontakteja erilaisten, eri ikäisten ja eri lähtökohdista tulevien ihmisten välille. Punainen Risti vastustaa julkisesti rasismia ja järjestön vapaaehtoistehtävissä nähdäänkin paljon maahanmuuttajataustaisia henkilöitä.

Ihmisten keskinäiseen ymmärtämiseen tarvitaan muutakin kuin yhteinen kieli. Eri kulttuurisilla ihmisillä on erilainen viestien tulkinta. Siihen vaikuttaa erilaisten murteiden ja käsimerkkien lisäksi millaista äänenvoimakkuutta tai äänenpainoa käytetään. Suomalaisessa kulttuurissa suoraan viestiminen on tärkeää ja on tavallista, että mennään suoraan asiaan. Tätä ei kuitenkaan monissa kulttuureissa pidetä normaalina. Täsmällisyys on toinen asia, jota Suomessa pidetään tärkeänä ja toista ihmistä kunnioittavana. Suomessa on ollut paljon puhetta ulkomaalaisten epätasällisyydestä, joka kertoo juuri kulttuurieroista. Esimerkiksi Lähi-idässä täsmällisyyttä ei noudateta kovinkaan hyvin, koska sitä ei ole opetettu ihmisille ja tavoitteena on vain arkipäivästä selviytyminen. (Räty 2002, 66–68.)

Vapaaehtoistoiminta ehkäisee maahanmuuttajien syrjäytymistä ja samalla auttaa heitä kotoutumisessa. Vapaaehtoistyö tuo maahanmuuttajille hyvää mieltä ja onnellisuuden tunnetta. Heillä on mahdollisuus tutustua uusiin ihmisiin, ja se voi auttaa heitä työn etsimisessä ja suomalaisten ystävien löytämisessä. Haasteita maahanmuuttajille vapaaehtoistoiminnassa tuottaa ensisijaisesti puutteellinen suomen kielen taito, sillä se vaikeuttaa ohjeiden ymmärtämistä. Eri kulttuurit ja erilaiset tavat asioiden hoitamisessa vaikeuttavat välillä yhteistyötä. Ruoka-avussa on havaittu, että kaikki vapaaehtoiset eivät osaa tai muista käyttää sähköistä ilmoittautumisjärjestelmää. Heille sopii paremmin yksinkertainen ja tunnettu yleisohjelma, esimerkiksi ilmoittautuminen

WhatsApp -sovelluksen kautta. Ruoka-apu voi olla hyvää kokemusta esimerkiksi silloin, jos ihmisellä ei ole vielä palkallista työtä. Lisäksi maahanmuuttajille on tärkeää kuulua vapaaehtoisena ryhmään, jossa voi tavata suomalaisia. Ruoka-avussa käyneet maahanmuuttajat ovat olleet toimeliaita ja huomaavaisia, he tuntuvat tulevan toimeen kaikkien kanssa.

Maahanmuuttajiin kohdistuva syrjintä voi voimistaa ahdistusta ja psyykkistä pahoinvointia, jota monella pakolaistaustaisella on jo ennestään kokemustensa vuoksi. Käytännön työ ja tutkimukset ovat osoittaneet, että maahanmuuttajien sopeutumista ja viihtymistä edistävät erityisesti positiiviset kokemukset uudessa maassa sekä ystävyyden suomalaisien kanssa. (Talvinen & Nylund 2008, 122.)

5.3 Yritys vapaaehtoistyössä

Ruoka-aputoiminnan hävikkiruokien noudoista vastaa oululainen yritys, joka sai tiedon uudesta ruoka-aputoiminnasta Punaisen Ristin Oulun osaston infotilaisuudessa. Yrityksen arvoja ovat turvallisuus, vastuullisuus, omistajuus, innokkuus, luovuus ja yhteistyö. Tärkeimpinä arvoista ovat turvallisuus ja vastuullisuus. Turvallisuus on yritykselle tapa toimia, joka on läsnä kaikessa arjen tekemisessä. Sitä toteutetaan ja kehitetään yhdessä, keskinäisen luottamuksen vallitessa. Yrityksen päämääränä on toimia vastuullisesti paitsi työyhteisön sisällä toinen toisiaan kohtaan, niin myös ympäröivässä yhteisöissä. Esimerkkeinä tästä ovat Yrityskylä, oppilaitosyhteistyö ja kampanjointi koulukiusaamista vastaan. Yrityskylässä yritys tarjoaa alakoulun kuudes- ja yläkoulun yhdeksäsluokkalaisille mahdollisuuden tutustua käytännön turvallisuuslähtöiseen ja vastuulliseen työelämään. Oppilaitosyhteistyön kautta yritys pääsee vaikuttamaan opintosisältöön ja sitä kautta korostamaan heille tärkeitä arvoja. Jalkapalloseura AC Oulun kanssa yritys on kiertänyt kouluissa puhumassa koulukiusaamista vastaan. Hyväntekeväisyystyössä yhteistyökumppaneita ovat HOPE ja Suomen Punainen Risti. Yritys ei ole erikseen varannut työntekijäkohtaisesti aikaa hyväntekeväisyyteen vaan kokee, että riittävän laajalla joukolla hyväntekeväisyys saadaan mahdutettua mukaan arjen työhön. Kiinnostus asiaa kohtaan kasvaa koko ajan. (Vesa Pirnes, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2019.)

5.4 Vapaaehtoistyön yhteiskunnallinen merkitys

Vapaaehtoistoimintaa pidetään yhteiskuntapoliittisesti ja kansantaloudellisesti tärkeänä asiana. Arvostuksen kasvu on ymmärrettävää tämän hetkisessä tilanteessa, jossa etsitään keinoja nopeasti ikääntyvän väestön tarpeisiin taloudellisesti vaikeassa ajassa. Yhteiskunnallisesti vapaaehtoistyö lisää hyvinvointia, vahvistaen yhteisöjä ja avaten tilaisuuksia mielekkääseen tekemiseen myös työelämän ulkopuolella oleville. (Laimio i.a.)

Suomen yhteiskuntaa ei voi kutsua nuoreksi, sillä 17 % väestöstä on yli 65-vuotiaita. Tilastokeskuksen mukaan tämä määrä on nousemassa jopa 27 % vuoteen 2040 mennessä. Samalla työikäisten lukumäärä supistuu ja eläkeläisten määrä lähes tuplaantuu viidenkymmenen vuoden kuluessa. Tämä prosessi huonontaa yhteisön huoltopalvelua ja hankaloittaa hyvinvointipalvelujen ylläpitoa. Hyvinvointipolitiikan tavoitteena on pidetty kansalaisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia hyvinvoinnin saavuttamiseen. Poliittikaohjelmissa 2010-luvulla ovat korostuneet merkittävät aiheet, kuten suomalaisten toimintakyvyn kartuttaminen, resurssien tasa-arvoinen ryhmitteleminen, elinikäinen kehittyminen ja omaehtoinen menestyminen, jotta kansantalous olisi kannattavaa myös tulevaisuudessa. Tämän vuoksi on korostettu vapaaehtoistoiminnan vahvistamista ja yhteisöllisyyttä. (Ahokas 2012, 7–9)

1990-luvun talouslama Suomessa herätti vapaaehtoistyön arvostuksen ja nosti lähtemättömästi vapaaehtoistoiminnan tärkeäksi yhteiskunnalliseksi keskustelunaiheeksi. Vapaaehtoistyöntekijät ovat tärkeä keino ja menetelmä yhteiskunnan asioiden selvittämisessä. Vapaaehtoistoiminnalla on tärkeä rooli myös demokratiassa ja yhteiskunnan toimintaan osallistumisessa. Se myös auttaa hyvinvointipalveluiden säilyttämisessä. Suomalaiset ovat aktiivisia vapaaehtoistoiminnassa suhteutettuna koko maailmassa tehtävään vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnan suosituimmat alueet ovat urheilu ja sosiaali- ja terveysala. Niiden lisäksi vapaaehtoistyö vaikuttaa myös paljon kulttuuriin, koulutukseen, ympäristöön, tutkimukseen ja kehitysyhteistyöhön. (Ahokas 2012, 8–9)

Punaisen Ristin ruoka-apu on yhteisöllinen matalankynnyksen paikka, jossa ei kysytä ikää, sairauksia, sosioekonomista taustaa tai henkilökorttia. Ruoka-avun vapaaehtois-

työ sopii lähes kaikille ja sen avulla esimerkiksi eläkkeelle jääneet henkilöt ja työttömät voivat pysyä aktiivisina yhteiskunnan jäseninä sekä ylläpitää sosiaalisia suhteita. Vapaaehtoistyön myötä ihmisellä on mahdollisuus tuntea itsensä tarpeelliseksi ja ruoka-avussa on huomattu, että vapaaehtoiset kantavat vastuuta omista rooleistaan ja työtehtävistään.

Vapaaehtoistyöstä saadaan etua sekä vapaaehtoistyöntekijöille että yhteiskunnalle. Se tuo yhteiskuntaan sosiaalista yhteistunnetta ja positiivisuutta. Tämän lisäksi vapaaehtoistyö kehittää vapaaehtoisten taitoja ja lisää työkokemusta. Kansalaisvaikuttaminen muuttuu jatkuvasti. Muutokseen vaikuttavat itseilmaisun, itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisyyden korostuminen sekä yhteiskunnan muuttuminen. Vapaaehtoistoiminnan muuttumiseen liittyy myös haasteita. Esimerkiksi uudet osallistumisen muodot vaativat usein lyhytaikaista ja valikoivaa sitoutumista. Toimintatavan pitäisi muuttua siten, että se antaisi monille ihmisille mahdollisuuden osallistua vapaaehtoistoimintaan omilla tavoillaan. Taloudellisesti vapaaehtoistyöllä on suuri merkitys yhteiskunnalle. Helsingin yliopistossa on tehty vapaaehtoistyön kansantaloudellisista vaikutuksista tutkimus, jossa tutkittiin neljän eri vapaaehtoistoimijan tekemää vapaaehtoistyötä, sen rahallista arvoa ja kansantaloudellisia vaikutuksia. Tutkimukseen osallistui Man-nerheimin lastensuojeluliitto, Suomen 4H-liitto, Suomen Punainen Risti ja Suomen pelastusalan keskusjärjestö. Tutkimuksessa huomattiin, että vapaaehtoistyö tuottaa noin kuusinkertaisesti verrattuna siihen sijoitettuun määrään, kun tuotos laskettiin yhtä työtuntia kohti. Arvio tässä tutkimuksessa on, että vapaaehtoistoiminnan rooli tehostuu tulevaisuudessa. Vapaaehtoistyöllä on mahdollista täydentää ammatillista työtä, vaikka se ei voikaan kokonaan korvata sitä. (Ahokas 2012, 7–9; Laasanen 2011, 7, 19.)

6 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Ammattikorkeakoulutuksen opinnäytetyön tarkoitus on olla työelämälähtöinen ja kehittämispainotteinen sekä osoittaa, että opiskelija hallitsee riittävästi koulutukseen liittyviä tietoja ja taitoja, ja kykenee toimimaan valmistumisen jälkeen oman alansa asiantuntijatehtävissä (Vilka & Airaksinen 2003, 10).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli aloittaa uusi ruoka-apu vähävaraisille. Tavoitteena oli laajentaa Suomen Punaisen Ristin Oulun osaston ylläpitämää Oulun pohjoispuolella sijaitsevaa Meri-Toppilan ruoka-apua tavoittamaan myös Oulun eteläpuolen vähävaraiset asukkaat. Yhtenä tavoitteena oli tarkastella, kuinka ihmisten arvokas kohtaaminen toteutuu ruoka-avussa. Lisäksi tavoitteeksi muodostui myös kahden erilaisen toimijan yhteistyö, kun seurakunta tarjosi tilat kolmannen sektorin toimijalle. Punaisen Ristin toteuttaman ruoka-avun periaatteena on alusta saakka ollut osallistaa ihmisiä jonosta toimijaksi, ja tämä oli myös uuden ruoka-avun tavoitteena. Tarkoituksena oli myös järjestää erilaisia tapahtumia vähävaraisille ihmisille parantamaan heidän hyvinvointiaan.

Toiminnallinen opinnäytetyö on kaksijakoinen, se sisältää opinnäytetyöraportin ja itse tuotoksen eli produktin, joka on kohdennettu käyttäjille. Opinnäytetyöraportti puolestaan keskittyy itse prosessiin, oppimiseen ja arviointiin. Opinnäytetyö avaa lukijalle kirjoittajan ammatillista osaamista. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.) Olemme hyödynneet kaikki opinnäytetyöhön liittyvät tehtävät prosessissamme ja pitäneet toimintapäiväkirjaa alusta lähtien.

Oma tavoitteemme tulevana sosionomi-diakoneina oli pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan vaikeaan tilanteeseen. Polarisoituminen on ongelma koko ajan kasvavalla Oulun seudulla, ja yhä useampi ihminen on vaarassa syrjäytyä. Ruoka-apu koetaan yhteisöllisenä matalan kynnyksen toimintana, joka mahdollistaa huono-osaisten ihmisten kohtaamisen heidän omissa elinympäristöissään. Ruoka-avussa järjestettävillä tapahtumilla oli tarkoitus luoda mielekkyyttä syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten elämään ja vähentää ruoka-apuun liittyvää häpeän tunnetta.

Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen antaa mahdollisuuden päästä kokeilemaan koulutuksessa hankittuja tietoja ja taitoja työelämässä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 17).

Oikein tehtynä opinnäytetyön raporttia voidaan käyttää julkisena asiakirjana, joka antaa toisille tutkimuksen tekijöille mahdollisuuden saada tutkimukseen aiheita ja näkökulmia. Korkealuokkainen raportti kertoo tekijänsä kypsyydestä ja syntyy kiireettä. Produktin persoonallinen muotoilu voi avartaa toisen ammattilaisen näkemyksiä ja kertoo uusista mahdollisuuksista kuinka kyseisen asian voi luoda. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 67–69.)

7 TOIMINNAN ARVIOINTI

Ennen toiminnan aloittamista suunnitelma uudesta ruoka-avusta esiteltiin Punaisen Ristin Oulun osaston hallitukselle. Suunnitelma hyväksyttiin loppuvuodesta 2017 ja toiminnalle myönnettiin 1000 € aloitusbudjetti. Budjetilla oli tarkoitus rahoittaa kylmälaitteet, siivousvälineet, tarvikkeet ja muut tarvittavat hankinnat. Ennen toiminnan aloittamista käytiin useita palavereja Punaisen Ristin pohjoispuolen ruoka-avun koordinaattorin kanssa. Huomioitavia asioita olivat esimerkiksi hävikkielintarvikkeisiin liittyvät asiat, mahdolliset yhteistyökumppanit, mitä elintarvikkeita saisi jakaa edelleen eteenpäin ihmisille ja kuinka järjestäisimme katkeamattoman kylmäketjun kauposta jakelutilan jääkaappeihin. Lisäksi oli etsittävä tilat, päätettävä jakopäivän viikonpäivä ja kellonaika, kartoitettava asiakkaat ja löydettävä vapaaehtoiset.

Ruoka-avun oli tarkoitus käynnistyä syys-lokakuussa 2018. Yhteistyökumppaneiden etsiminen aloitettiin toukokuussa 2018. Kylmälaitteiden lahjoituksia, tiloja ja yhteistyökumppaneita varten laadittiin sähköpostiviestit. Tiloihin liittyen lähetettiin yli 30 sähköpostia. Useat tahot pitivät asiaa hyvin tärkeänä, mutta siitä huolimatta tiloja ruoka-avulle ei löytynyt. Tiloja etsittiin seurakunnista, kouluista, eri yhdistysten tiloista, asukastuvilta ja muista Oulun kaupungin kiinteistöistä. Uuden ruoka-avun toiminnasta kiinnostunut Karjasillan seurakunnan johtava diakoni kartoitti tilaa eräästä seurakunnan alueella sijaitsevasta kappelista, joka ei kuitenkaan soveltunut ruoka-avun vaatimuksille. Tilojen etsimistä laajennettiin optimoitujen alueiden ulkopuolelle Karjasillan seurakunnan eri tiloihin, sillä seurakunta oli ainoa yhteistyökumppani, joka todella osoitti kiinnostusta yhteistyötä kohtaan. Alun perin Kastellin aluetta ei harkittu toimintapaikaksi, sillä se on hyvämaineinen omakotialue. Lopulta kuitenkin tilat toiminnalle löytyivät Kastellin kirkon Pappilan alakerrasta. Paikka osoittautui monen suuralueen risteämäkohdaksi ja keskeiseksi kulkuyhteyksien kannalta.

KUVA 3. Kastellin kirkon Pappilan rakennus

Seuraavaksi aloitettiin yhteistyökumppaneiden etsiminen ja kauppareitin kartoittaminen. Ruokien hakeminen kaupoista tulisi olla mahdollisimman helppoa ja selkeää, eikä se saisi viedä turhaa aikaa. Lähestyimme lähialueen päivittäistavaraliikkeitä sekä sähköpostitse että puhelimitse. Yhteistyökumppaneiksi lupautuneiden kanssa solmittiin kirjalliset yhteistyösopimukset ja käytiin läpi ruokanoutoihin ja jaettavaksi otettaviin tuotteisiin liittyviä käytäntöjä. Osuuskauppa Arinan liikkeiden kohdalla hyödynnettiin jo olemassa olevia Punaisen Ristin pohjoispuolen ruoka-avun kontakteja. Vapaaehtoisia etsittiin aluksi Punaisen Ristin Oulun osaston kautta. Eräs uusi yritys vapaaehtoinen oli kiinnostunut Oulun osaston toimintaryhmistä ja sitoutui uuden ruoka-avun vapaaehtoiseksi vastuualueenaan ruokien noudot kaupoista.

Tilat siivottiin ja kylmälaitteet kuljetettiin paikalle vapaaehtoisvoimin. Punaisen Ristin toimintaperiaatteen, läpinäkyvyyden ja turvallisuuden vuoksi toimintaa varten tarvittiin terveystarkastajan lupa. Kaupungin valvontaviranomaiselle tehtiin ilmoitus uudesta elintarvikehuoneistosta ja hakemuksen liitteeksi laadittiin omavalvontasuunnitelma sekä pohjapiirustus tiloista, johon oli merkitty kylmälaitteiden sijoituspaikat ja vesipisteet. Seurakunnan kiinteistöpalveluiden puolelta hankittiin lisää avaimia ja varmistettiin toimintatilojen sulakkeiden suurin sallittu kuormitus kylmälaitteita ja vedenkeittämiä ajatellen.

Toimintaa varten hankittiin tarvittavat välineet annetusta aloitusbudjetista; pöydät, jääkaapit, valuma-altaat, lämpömittarit, siivousvälineet, ja vedenkeitin. Kylmälaukut ja -aluset saatiin lahjoituksena yritys vapaaehtoiselta. Uusi ruoka-apu tarvitsi myös oman sähköisen ilmoittautumisjärjestelmän ja -tunnukset koordinaattoreille ja vapaaehtoisille.

Toiminnan tueksi suunniteltiin ja tulostettiin erilaisia ohjeita, kuten hävikkiruokien jakeajat, jonon säännöt, vapaaehtoisten roolikartta, sekä asiakkaille jaettavat numerolaput. Muita tarvittavia lomakkeita olivat esimerkiksi osallistujalistat ruoka-avun vapaaehtoisille, lämpöseurantalistat jääkaapeille ja jaettaviksi saatujen tuotteiden laskentaan tarkoitetut listat. Kaikki edellä mainitut ohjeet ja lomakkeet ovat ruoka-avun viikoittaisessa käytössä ja koordinaattorit huolehtivat niiden ajantasaisuudesta ja saatavuudesta. Esimerkiksi Punaisen Ristin vapaaehtoiset ovat vakuutettuja osallistuessaan vapaaehtoistyöhön, jonka vuoksi on tärkeää kirjata ajantasaisesti osallistuminen toimintaan.

Vapaaehtoisten tutustumisilta toteutettiin 24.1.2019 Kastellin kirkon Pappilan tiloissa, jonne kutsuttiin ruoka-avun vapaaehtoistyöstä kiinnostuneita. Joukossa oli Punaisen Ristin vapaaehtoisia sekä omia kontaktejamme. Paikalle saapui kahdeksan vapaaehtoiseksi haluavaa. Vapaaehtoisten kanssa käytiin läpi tilat, toiminnan aloitus, yhteiset säännöt, eri roolit ja sähköinen ilmoittautumisjärjestelmä, jonne jokaiselle vapaaehtoiselle luotiin henkilökohtaiset tunnukset. Samalla nostettiin esille arvokkaan kohtaamisen merkitys ruoka-avun toiminnassa.

Ennen ensimmäistä kauppakierrosta vapaaehtoisten kanssa käytiin läpi tilojen kylmälaitteiden käyttöön, tuotteiden sijoitteluun ja lämpötilamittauksiin liittyvät asiat. Yksi koordinaattoreista osallistui ruoka-avun ensimmäiselle kauppakierrokselle vapaaehtoisten kanssa. Toiminnan jatkuessa sovittiin säännöllisestä yhteydenpidosta sähköpostitse ruokanoudoista vastaavien vapaaehtoisten kanssa, sillä ruokanoudot toteutetaan aamupäivällä ja näin henkilökohtaista kontaktia vapaaehtoisiin ei ole.

TERVEHDYS VAPAAEHTOINEN!

Saapuessasi

1. Kirjaa nimesi osallistumistaulukkaan (tullessasi ja lähtiessäsi)
2. Pese kädet
3. Laita nimilappu ja pue Punaisen Ristin liivi
4. Pyydä tehtävä koordinaattorilta

KUVA 4. Toimintaohjeet vapaaehtoiselle

Ensimmäinen ruokajako toteutettiin 31.1.2019. Ilman mainontaa paikalle oli saapunut 50 henkilöä, jotka saivat ruokakassin. Toiminta oli alussa hyvin epävarmaa. Yhteistyö usean eri tahon kanssa alkoi kangerrellen ja toi muutoksia eri jakopäiviin, tämän vuoksi hävikkiruokaa oli vaihtelevasti saatavilla ensimmäisillä ruoan jakokerroilla. Ruoka-avun toiminnan alkaessa yhteistyökumppaniksi tarjoutui leipomo, joka etsi hyväntekeväisyyskohdetta. Yhteistyö ei kuitenkaan jatkunut muutamaa viikkoa pitemmälle, sillä leipomo vetäytyi toiminnasta logistiikkaongelmiin vedoten. Myös muutamat suunnitellut elintarvikeliikkeet osoittautuivat ruoka-avun kannalta turhiksi, koska hävikki liian vähäistä tai se ehdittiin antaa muille hakijoille sopimuksista huolimatta.

KUVA 5. Lahjoitettua hävikkileipää ruoka-apua varten

KUVA 6. Maitotuotteita ruoka-apua varten

Oulun kaupunki voi myöntää järjestöavustuksen kunnan sisällä toimivalle sosiaali- ja terveysalan järjestölle. Punaisen Ristin Oulun osaston puheenjohtaja haki hyvinvointilautakunnalta järjestöavustusta Oulun eteläpuolen ruoka-aputoiminnalle. Oulun kaupungin hyvinvointilautakunta myönsi avustuksen toukokuussa 2019. Avustus on tarkoitettu käytettäväksi ruoka-avun asiakkaiden ja vapaaehtoisten virkistytymistoimintaan. (Laila Vainio, henkilökohtainen tiedonanto 13.6.2019.)

7.1 Toiminnan riskit

Ruoka-avun aloittamiseen liittyvät riskit koskivat hävikkiruokaa lahjoittavia yhteistyökumppaneita, vapaaehtoisia ja markkinointia. Ruoka-apu toteutetaan vapaaehtoisuutena ja jokaiselle jakokerralle tarvitaan 12 vapaaehtoista. Liian vähäinen vapaaehtoisten määrä voi johtaa vapaaehtoisten väsymiseen ja motivaation laskuun. Liian suuri vapaaehtoisten määrä puolestaan voi aiheuttaa turhautumista, jos vapaaehtoiset eivät koe olevansa tarpeellisia. Hävikkiruokan määrä on oleellinen asia ruoka-aputoiminnalle, jos ruokaa ei saada tarpeeksi, sitä ei riitä kaikille. Markkinoinnilla voidaan vaikuttaa ruoka-avun tunnettavuuteen. Ilman mainontaa ihmiset eivät ehkä löydä paikalle, ja toisaalta liika mainonta voi johtaa siihen, että ruoka-apua hakevia tulee paikalle liikaa ja kaikki eivät saa ruokakassia. Omat riskinsä toimintaan toivat Punaisen Ristin Oulun osaston suuret odotukset uutta ruoka-apua kohtaan.

Ruokien säilytys- ja pakkaustilan sijainti Pappilan kellarissa tuo erilaisia haasteita ja riskejä toimintaan. Ennen ruoka-avun aloittamista huomioitiin turvallisuustekijöitä, esimerkiksi kellariin johtavat pitkät portaat, jotka voivat olla liukkaat talvella. Portaiden kunnossapidon päävastuu on seurakunnan kiinteistöpalveluilla. Ruoka-avun asiakkaat odottavat portaiden ylätasanteella, jonne ruokakassit kuljetetaan usean vapaaehtoisen voimin, niin ettei kukaan joudu kulkemaan portaita ylösalaisin. Kellaritilojen ovi pidetään lukittuna ennen ruokajaon alkua ja se lukitaan heti viimeisen ruokakassin luovuttamisen jälkeen. Vapaaehtoiset ohjeistetaan työskentelemään aina pareittain ja pitämään Punaisen Ristin vapaaehtoisen liiviä päällä aina ollessaan tekemisissä asiakkaiden kanssa. Vapaaehtoinen voi laittaa nimilapun, jossa lukee etunimi, sukunimeä ei laiteta esille. Ongelmatilanteissa voi paikalle kutsua herkästi poliisin, vapaaehtoisen tehtävä ei ole selvittää jonossa mahdollisesti ilmeneviä ristiriitoja tai ongelmia.

Ruoka-apuun tulevilta vapaaehtoisilta edellytetään, että he ovat lukeneet ruoka-avun säännöt, hygieniaohteet, auttajan apu -ohjeet, sekä väkivalta- ja uhkatilanteiden varalle laaditut materiaalit. Materiaalipaketti annetaan vapaaehtoiselle ilmoittautumisjärjestelmän tunnusten luomisen ohessa sähköpostitse, ja se on saatavilla myös ruoka-avun toimintatiloissa.

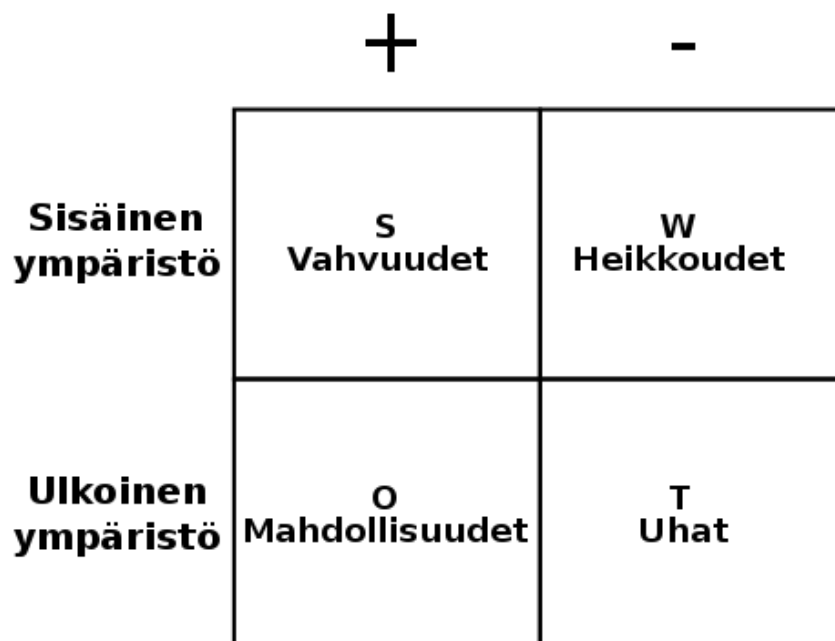
Koordinaattoreiden vastuulle jää ruokien yhteen laskeminen ja päivämäärien tarkistaminen, mahdollisesti pilaantuneen ruuan tunnistaminen ja rikkoutuneiden ruokapakkausten arvioiminen. Lisäksi koordinaattori päättää kassien sisällöstä ja jaettavien kassien määrästä.

7.2 Toiminnan arviointi ja tulokset

Opinnäytetyö pyrkii edistämään Oulun eteläpuolella asuvien vähävaraisten ihmisten hyvinvointia ja samalla toiminta vähentää kauppojen hävikkiruokaa. Toimintaa arvioidaan puolivuositain koordinaattoreiden palaverissa, jossa tehdään yhdessä SWOT-analyysi. Tuloksia käytetään toiminnan kehittämiseen. Palautetta pyydetään Suomen Punaiselta Ristiltä, seurakunnalta ja vapaaehtoisilta. Palautetta kerätään myös ruokavavussa asioivilta ihmisiltä helpolla ja nopealla menetelmällä, joka ei vaadi Suomen kielen osaamista tai lukutaitoa. Palaute kerätään käyttämällä hymiöitä ja lisäksi annetaan mahdollisuus antaa kirjallista tai suullista palautetta mahdollisuuksien mukaan omalla äidinkielellä. Budjetin käytöstä ja toiminnan etenemisestä tehdään vuosittain raportti Suomen Punaisen Ristin Oulun osaston hallitukselle sekä tarvittaessa muille rahoittajille.

7.2.1 SWOT-analyysi

SWOT-analyysi on amerikkalaisen liikkeenjohdon asiantuntijan Albert Humphreyn luoma nelikenttämenetelmä, joka on hyödyllinen ja yksinkertainen työkalu strategian laatimiseen analysoitaessa oppimisen tai ongelmien tunnistamista, arvioimista sekä kehittämistä. Sitä voidaan hyödyntää niin työelämässä, erilaisissa projekteissa ja hankkeissa kuin myös opiskelussa. SWOT on lyhenne englannin kielisistä sanoista Strengths (Vahvuudet), Weaknesses (heikkoudet), Opportunities (mahdollisuudet) ja Threats (uhat). Menetelmässä on jaoteltu osiot sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Vahvuudet ja heikkoudet ovat sisäisiä tekijöitä ja mahdollisuudet ja uhat ovat ulkoisia tekijöitä. SWOT-analyysin huono puoli on se, että kun tekijöitä on useampia, harvoin päädytään samaan analyysiin. Sen vuoksi tuloksia on hyvä pitää suuntaa antavina eikä velvoittavina ohjeina. (Professional academy. Marketing theories – swot analysis)

KUVA 7. SWOT, nelikenttä (Tiili 2016)

7.3 Tapahtumat ja tilaisuudet

Uuden ruoka-avun toimintaan haluttiin sisällyttää säännöllisesti järjestettävät tapahtumat ja oheistoiminta. Tavoitteena on edistää ruoka-avun asiakkaiden hyvinvointia ja tuoda mielekkyyttä arkeen. Asiakkaat halutaan huomioida tasavertaisina ihmisinä, joka voi vähentää kokemusta huono-osaisuudesta. Tapahtumat on järjestetty Kastellin kirkon Pappilan tiloissa. Tarjoilut on ostettu käyttäen ruoka-avun omaa vuosibudjettia sekä Oulun kaupungin myöntämää avustusta. Tapahtumat ovat sisältäneet erilaista toimintaa kuten terveysneuvontaa, elävää musiikkia, runoja ja eri kulttuureihin tutustumista.

Ensimmäinen tapahtuma oli Naistenpäivän juhla. Kahvitarjoilun lisäksi ruoka-avun asiakkailta oli mahdollisuus mittauttaa verenpaine ja keskustella henkilökohtaisesti omasta tilanteestaan sairaanhoitajan kanssa, sillä tapahtumaan saatiin mukaan Punaisen Ristin Oulun osaston terveyspiste. Myös Kastellin seurakunnan diakoni halusi jäädä kohtaamaan ruoka-avun asiakkaita. Kaksi Oulun alueen apteekkia lahjoitti tapahtumaan hygienia tuotteita jaettavaksi asiakkaille.

KUVA 8. Naistenpäivä tapahtuman esite

Rasisminvastaisella viikolla maaliskuussa 2019 ruoka-avussa järjestettiin Ihmisen juhla. Tarjolla oli pientä syötävää ja vapaaehtoiset yläkoululaiset tekivät ihmisille käsihoitoja. Lisäksi kirkkosalin puolella oli ilmainen kirpputori ja mahdollisuus keskustella Punaisen Ristin vapaaehtoisten kanssa rasismista ja sen ilmenemisestä Oulun seudulla. Ruokajonossa nostettiin punainen kortti rasismia vastaan. Punaisen Ristin viikolla toukokuussa 2019 ruoka-avun asiakkaille tarjottiin kahvituksen lomassa hätäensiavun opastusta. Tapahtumista vastasi Punaisen Ristin Oulun osasto.

KUVA 9. Rasisminvastaisella-viikolla ruoka-avun jonossa nostettiin punainen kortti, joka symboloi rasismiin vastaisuutta

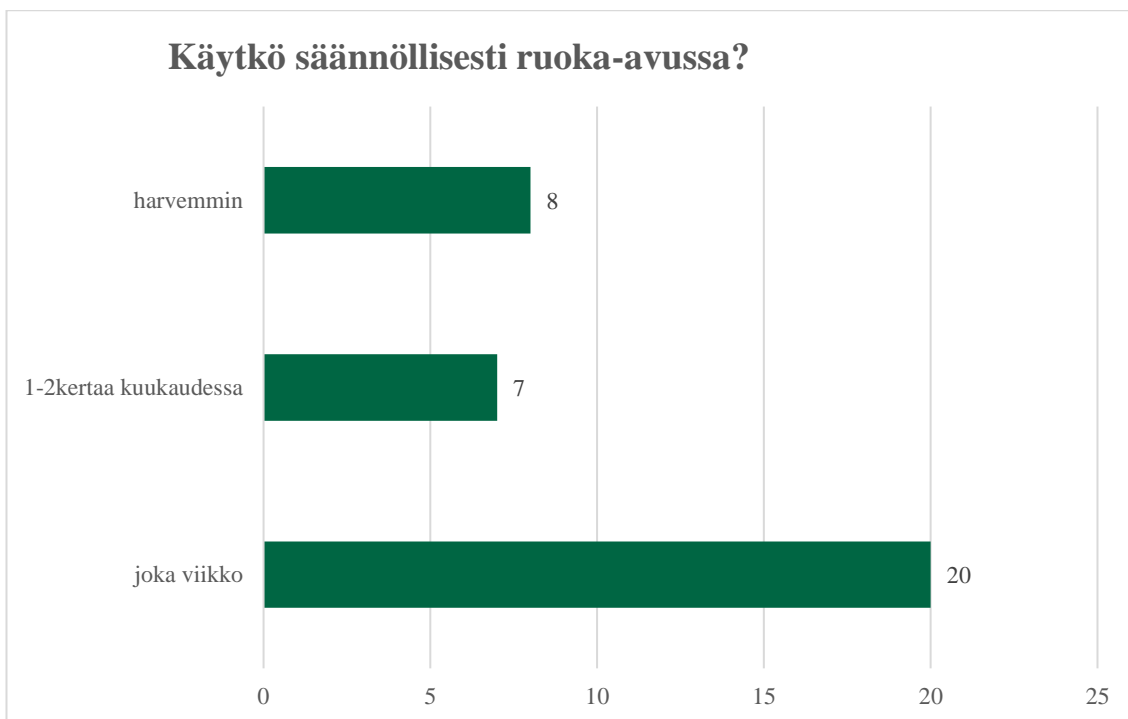
KUVA 10. Ihmisen juhla -tapahtuman tarjoilua

Kesäpäivän juhla järjestettiin heinäkuussa 2019. Asiakkaille tarjottiin täytekakkukahvit ja lapsille oli lisäksi tarjolla mehua, pullaa, keksejä ja tikkarit. Esiintymässä oli oululainen runoilija sekä kaksi maahanmuuttajaa, jotka kertoivat omasta kulttuuristaan, toinen Intiasta ja toinen Sudanista. Ulkona soitettiin elävää musiikkia.

Tapahtumat ovat olleet suosittuja. Verenpaineen mittaus kiinnostaa ihmisiä ja ilmainen kahvi houkuttelee. Monet ovat halunneet tavata diakonin, mikä kertoo tarpeesta keskustella henkilökohtaisesti luotettavan ihmisen kanssa. Tapahtumien yhteisöllinen tunnelma toimii siltana eri ihmisten kuten myös eri kulttuureista tulevien välillä. Tapahtumat ovat avartaneet Punaisen Ristin yhteistyötä seurakunnan kanssa ja Pappilan tilat ovat olleet ruoka-avun asiakkaiden käytössä. Asiakkaiden kohtaamiseen on panostettu tapahtumien toteutuksessa huomioimalla vapaaehtoisten riittävä määrä ja ohjeistus. Tapahtumien lisäksi ruoka-avussa on käynyt eri hankkeita esittelemässä toimintaansa, sekä sairaanhoitajaopiskelija tekemässä terveyskyselyä asiakkaille. Kesäkuussa 2019 pidettiin palaveri, jossa sovittiin eteläpuolen ruoka-avun, Karjasillan seurakunnan ja Suomen Punaisen Ristin Oulun piirin Ruokaa ja kohtaamisia -hankkeen yhteistyöstä. Ruokaa ja kohtaamisia -hanke kouluttaa vapaaehtoisia henkilöitä ruoka-avun asiakkaiden rinnalla kulkijoiksi. Yhteistyön käynnistyessä hankkeen vapaaehtoiset jalkautuvat joka toinen viikko eteläpuolen ruoka-avun ja järjestävät kahvituksen asiakkaille seurakunnan tiloissa. Ruoka-avussa toimivat vapaaehtoiset voivat halutesaan osallistua tapahtumiin ja saada näin erilaisia rooleja vapaaehtoistyöhönsä.

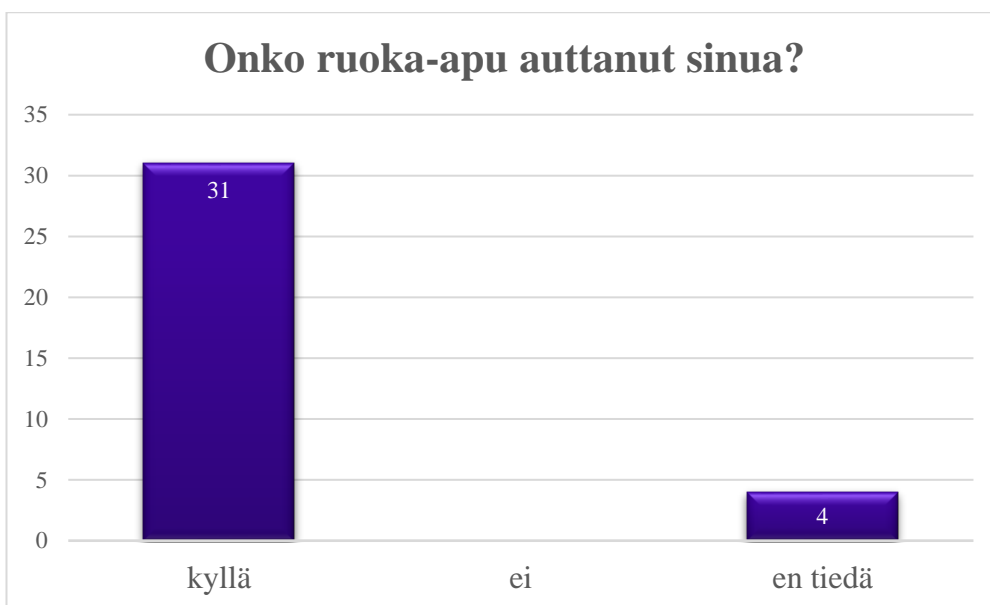
7.3.1 Asiakaskysely

Asiakaskysely toteutettiin 4.7.2019 henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa eri kulttuureista tulevien vapaaehtoisten avulla. Kyselyyn oli mahdollista vastata suomen, englannin, darin ja arabian kielillä. Lomakkeessa oli kolme kysymystä suomen kielellä, sekä hymy- ja surukasvohymiot. Ruoka-avun asiakkaita oli paikalla noin 50 ja heistä 35 vastasi kyselyyn. Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista eikä siinä kysytty ihmisten henkilötietoja.

KUVIO 4. Käytkö säännöllisesti ruoka-avussa?

20 asiakasta vastasi käyvänsä säännöllisesti ruoka-avussa, 7 vastasi käyvänsä ruoka-avussa 1–2 kertaa kuukaudessa ja 8 harvemmin.

KUVIO 5. Onko ruoka-apu auttanut sinua?

31 asiakasta vastasi kyllä ja 4 en tiedä.

KUVIO 6. Tarvitsisitko muuta tukea? Millaista?

14 asiakasta vastasi kyllä, 17 ei. 4 ei vastannut kysymykseen ollenkaan.

Kysymykseen oli 6 henkilöä vastannut lisäksi kirjoittamalla. Asiakkaat kaipasivat keskusteluapua, ystävää ja lähialueen retkiä, joku toivoi kassiin hygienia tuotteita ja joku kertoi huonosta taloudellisesta tilanteestaan. Punaisen Ristin toiminta sai kehuja. Hymykasvohymiön ruoka-avulle antoi 19 asiakasta, surukasvohymiötä ei kukaan vastanneista. Asiakaskyselyn mukaan suurin osa vastanneista oli tyytyväisiä eteläpuolen ruoka-apuun ja yli puolet vastanneista kertoi käyvänsä ruoka-avussa joka viikko.

7.4 Toiminnassa eteen tulleita haasteita

Uutta ruoka-apua ei ole voitu markkinoida, sillä yhteistyökumppaneita ei ole riittävästi, ja jaettavan ruuan määrä on vähäistä avuntarvitsijoiden määrään nähden. Ruoka-apu tavoittaa tällä hetkellä viikoittain noin 50–75 vähävaraista henkilöä. Muutaman kerran jotkut viimeisenä tulleet ovat jääneet ilman ruokakassia.

Osa kauppias- ja leipomoyhteistyösopimuksista on päättynyt tai niitä on jouduttu siirtämään myöhemmäksi. Syitä ovat olleet esimerkiksi saatavan hävikkiruokan vähäinen tai olematon määrä, aikataululliset ongelmat, eteen tullut kauppiasvaihdos ja kaupparemontti. Kaupoista saatavien hävikkituotteiden määrä ja valikoima vaihtelevat viikoittain. Ajoittain kauppiaita on täytynyt muistuttaa siitä millaisia tuotteita Punaisen Ristin ruoka-apu voi jakaa. Ruoka-avussa ei voida jakaa pakkaamattomia vihannes- ja

hedelmätuotteita tai pakasteita. Ohjeistuksesta huolimatta esimerkiksi vihannestuotteita tulee silloin tällöin. Tilanne on ratkaistu niin, että asiakkaat voivat itse halutessaan ottaa tuotteen ulkona olevasta laatikosta, tuotteita ei siis pakata ruokakasseihin.

Ilmoittautumisjärjestelmän tunnuksien aktivoiminen ja järjestelmän kautta vapaaehtoiseksi ilmoittautuminen tuottivat haasteita etenkin toiminnan alkuvaiheessa. Koordinaattorin on tärkeää tietää, paljonko ruoka-apuun on tulossa vapaaehtoisia, sillä hänen tehtävänsä on jakaa vapaaehtoisten roolit ja selkeyttää tehtäväkuva. Haasteita aiheuttaa myös se, että kaikilla vapaaehtoisilla ei ole käytössä tietokonetta tai sähköpostia, joten heidän tuloaan ei voida ennakoida. Asiakkaiden käytös ruoka-avun jonossa on ollut pääosin asiallista ja kanssakulkijoita kunnioittavaa.

Kulttuuriset erot näkyvät ruoka-avussa esimerkiksi tuotteiden kohdalla, sillä islamin uskoiset eivät syö sianlihaa tai sitä sisältäviä tuotteita, ja he toivoisivat kassissa olevien lihatuotteiden olevan halal-teurastettuja. Punaisen Ristin ohjeiden mukaan ruokakassit ovat kuitenkin aina samanlaisia eikä niissä olevia tuotteita erikseen vaihdeta. Asiakkaat ovat ratkaisseet asian niin, että he vaihtelevat tuotteita keskenään. Toisinaan ruokajonossa kielimuuri on tuottanut haasteita. Asiakkaana voi olla paperittomia henkilöitä, joilla on hyvin huono suomen kielen taito, ja moni ei puhu edes englantia. Tässä asiassa yhteisöllisyys jonossa on korostunut ja asiakkaat auttavat mielellään toisiaan jopa elekielellä, jos yhteistä kieltä ei löydy. Välillä on törmätty vahvoihin ennakkoluuloihin maahanmuuttajia tai ruoka-aputoimintaa kohtaan. Joskus asiakkaat ovat kyselleet ottavatko ruoka-avun koordinaattorit parhaat palat päältä ja välillä on epäilty maahanmuuttajien etuilevan jonossa. Asioista on kuitenkin selvitty avoimen ilmapiirin ja keskustelun avulla ja pääasiassa jonossa vallitsee suvaitsevainen ja ystävällinen ilmapiiri.

7.5 Toiminnan valvonta

Punaisen Ristin toteuttamaa ruoka-apua valvotaan tarkasti. Ennen toiminnan aloittamista on tehty omavalvontasuunnitelma, josta ilmenee mitä elintarvikkeita aiotaan jakaa, missä niitä aiotaan säilyttää, kuinka ne kuljetetaan kaupoista säilytystilaan ja kuinka kylmälaitteiden lämpötilaa valvotaan. Toimintaan vaaditaan asianmukaiset tilat ja kunnan valvontaviranomaisen sekä terveystarkastajan luvat. Toimintaraportti tehdään vuosittain Punaisen Ristin Oulun osastolle ja hallitus päättää toimintabudjetista toimintaryhmän oman esityksen pohjalta. Koordinaattorit toimivat toimintaryhmän vastuuhenkilöinä vastaten toiminnan laadusta ja kriteereistä sekä vapaaehtoisten etsimisestä ja perehdytyksestä. Koordinaattorit vastaavat siitä, että ruoka-apu toteutuu sovittujen ohjeiden ja periaatteiden mukaisesti.

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Etiikka on järjestelmällinen tapa yrittää käsittää oikeaa ja väärää. Etiikan alkuperä tulee kreikankielisestä sanoista *ethikos*, joka merkitsee puhdasta luonnetta tai mieltä. *Ethos* puolestaan merkitsee kollektiivisesti omaksuttua tapaa tai käytäntöä. Moraali on etiikan lähikäsite, jolla tarkoitetaan ihmisen omaa ymmärrystä ja perusteluja oikeasta ja väärästä. Ammattietiikkaan viitataan, kun puhutaan ammattialan yhteisesti jaetusta järjestelmällisestä käsityksestä siitä, millainen toiminta on oikein tai väärin. Tämä yhteinen käsitys esitetään usein ammattieettisen koodiston avulla. Eettiset haasteet nousevat tavallisesti ihmisten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyvistä kysymyksistä. Näissä haastavissa kysymyksissä on yleensä useita oikeita ratkaisuja, joista yksikään ei poista haastetta, kuitenkin ammattilaisen tulisi kyetä tunnistamaan näistä paras vastaus. Ammattilaisella ongelman ratkaisun tulisi eettisen pohdinnan lisäksi perustua tosiasioihin. (Juujärvi, Myyry & Pessa, 2007, 13, 16–17.)

Oulun eteläpuolen ruoka-apua lähdettiin toteuttamaan kolmannen sektorin vapaaehtoistyönä sosiaalityön ja diakonian näkökulmista, jolloin toimintaa ohjaavat myös ammatilliset arvot. Moraalis-eettinen ongelmanratkaisu on tutkituin ja tunnetuin muoto eettisten osatekijöiden tarkastelussa. Se liittyy päätöksiä edeltävien ajattelu prosessien ja eri toimintamahdollisuuksien arviointiin. Painotuksena on ammatilliseen osaamiseen pohjautuva päätöksenteko. Eettisten kysymysten ratkaisuvaihtoehdot voivat olla moninaiset ja toisinaan ratkaisu voi tapahtua täysin intuitiivisesti, ajoittain vasta laaja-alaisen pohdinnan jälkeen. (Juujärvi, Myyry & Pessa, 2007, 24.)

Punaisen Ristin toimintaa ohjaavat seitsemän periaatetta: inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, yleismaailmallisuus ja ykseys. Periaatteet hyväksyttiin vuonna 1965 Wienissä Punaisen Ristin 20. kansainvälisessä konferenssissa. Punaisen Ristin tärkein tehtävä ja toiminnan päämäärä on aina inhimillisen kärsimyksen estäminen ja lievittäminen. Se lievittää ihmisten kärsimyksiä riippumatta kansallisuudesta, rodusta, uskonnosta, poliittisesta mielipiteestä tai yhteiskunnallisesta asemasta. Punainen Risti ei ota milloinkaan kantaa poliittisiin, aatteellisiin, uskonnollisiin tai kansallisiin ristiriitatilanteisiin, se toimii itsenäisesti ja vapaaehtoistyön periaatteella. Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeet ovat kansallisia ja tasavertaisia. Ykseydestä kertoo se, että kussakin maassa voi olla vain yksi Punaisen Ristin tai

Punaisen Puolikuun yhdistys, joka on avoinna kaikille, ja jonka toiminta ulottuu joka puolelle maata. (Punainen Risti)

Punaisen Ristin toiminta on läpinäkyvää ja eettisesti kestävä. Ruoka-avun toiminnasta on tehty omavalvontasuunnitelma, joka on vapaasti nähtävillä. Punaisen Ristin yhteiset periaatteet ohjaavat työtä. Ruoan jakelutilan lattia siivotaan ja pöydät pyyhittään pesuaineella ennen jokaista ruokajakoa. Ennen ruokien käsittelyä huolehditaan käsihygieniasta. Kylmäketjun katkeamattomuudesta huolehditaan asianmukaisesti ja jääkaappien lämpötiloja seurataan säännöllisesti. Ruoka-avun koordinaattori tarkastaa ruoat vielä silmämääräisesti ennen jakoa. Ruoat pakataan jääkaapista uusiin käyttämättömiin muovikasseihin juuri ennen kassin luovuttamista asiakkaalle. Ruokakassit eivät saa koskettaa lattiaa, vaan kassi kuljetetaan suoraan asiakkaalle. Vapaaehtoisten ruokakassit pakataan samalla tavalla kuin muutkin kassit ja ruoka-avun koordinaattori ottaa kassit sattuman varaisesti talteen. Näin ollen vapaaehtoiset saavat samanlaisen kassin kuin he saisivat jonossa seisoessaan.

Eettinen herkkyys on keskeinen osa ammattieettistä toimintaa. Sen vaatimuksena on tunnistaa eettisesti latautuneita tilanteita ja haasteita arjen moninaisten tilanteiden keskellä sekä kyetä pohtimaan oman toiminnan vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Keskeiseksi nousee kyky osata huomioida tilanteessa olevien ihmisten ominaispiirteitä, vaatimuksia ja oikeuksia. On myös tärkeää osata tarkastella omia ajatusmalleja ja ennakkokäsityksiä. Eettinen herkkyys ei ole pelkästään ihmisen yksilöllinen kyky vaan tilannesidonnainen ominaispiirre, johon vaikuttavat aikaisemmin koetut tapahtumat ja tunteet. (Juujärvi, Myyry & Pessa, 2007, 21–22.)

Punainen Risti jakaa ruokakassin kaikille hakijoille kysymättä asiakkaan elämäntilannetta, henkilötietoja, oleskelulupaa tai muita asiakasta koskevia asioita. Ruokakassin voi hakea joka viikko ja kassi annetaan jokaiselle jonossa olevalle, vaikka he kuuluisivat samaan perheeseen. Päihtynyttä henkilöä ei käännytetä jonosta, jos hän käyttäytyy asiallisesti. Asiakkaita kohdellaan samantarvoisesti riippumatta iästä, sukupuolesta, terveydentilasta, sosioekonomisesta asemasta tai etnisestä taustasta.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian ammattieettinen lautakunta päivitti vuonna 2017 sosiaalialan ammattihenkilöstölle tarkoitetut eettiset ohjeet.

Sosiaalialan ammatillisen työn keskeiset periaatteet ja lähtökohdat ovat ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Niiden perusteella on tarkoitus edistää ihmisen hyvän elämän toteutumista. Ammatillisuuteen kuuluu eettisiin toimintatapoihin vaikuttaminen ja ammattietiikalla on mahdollista lisätä ihmisten hyvää elämää. Sosiaalialan ammattilaisen tulee ammattieettisten arvojen lisäksi muistaa ihmisten perusoikeudet eli ihmisoikeudet, jotka määrittellään YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Suomen perustuslaissa. (Talentia 2017, 3, 6, 10.)

Sosiaalityössä ammattieettisyyden ydintä on erilaisten arvojen ja normien tiedostaminen ja niiden erottaminen omasta arvomaailmasta. Näiden erottaminen toisistaan on tärkeää, koska ihmisillä on lähtökohtaisesti erilaisia arvoja eikä työntekijä saa antaa henkilökohtaisten arvojen ohjailta omaa ammatillista työskentelyään. (Rostila 2001, 23, 25.) Hyvinvointivaltiossa sosiaalityötä tekevän ammattilaisen tulisi olla ihmisten oikeusturvan puolestapuhuja. Ammattilaisen tekemä työ, olipa se sitten hyvää tai huonoa, perustuu paitsi tiedolliseen ja taidolliseen osaamiseen, mutta myös hänen ammattietiikkaansa. (Niemelä 2011,13.)

Syrjinnän vastustamisen ja erilaisuuden hyväksymisen tärkeitä lähtökohtia ovat ihmisarvon kunnioittaminen sekä oikeudenmukainen toiminta. Sosiaalityössä eettisten arvojen pohjana on ihmisarvoinen kohtelu. Käytännössä tämä tarkoittaa, etteivät asiakkaan ongelmat määrittele sitä, millaista kohtelua hän saa. Ihmisarvon arvoperiaatteita määrittellään sosiaalihuoltolaissa sekä useassa muussa erityislaissa. Sosiaalityöntekijän asenteella on suuri merkitys asiakkaan kokemaan ihmisarvon tunteeseen, hän voi joko tukea ja ylläpitää tai turmella asiakkaan ihmisarvon. Ammattilaisen on turvattava toiminnallaan, ettei asiakas jää altavastaajaksi vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutuksen tulee olla tasavertaista ja dialogista. (Jaakola, Leinonen & Väänänen 2014, 5, 7.)

8.1 Diakoninen näkökulma

Diakoniatyön perustana on ottaa vastaan ja viedä eteenpäin Jumalan rakkautta. Kirkkojärjestyksen (KJ 4:3) kautta on määritelty diakoniatyölle perustehtävä, joka on kristilliseen rakkauteen perustuvaa avun antamista erityisesti niille henkilöille, joiden hätä

on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet pohjautuvat kirkon perustehtävään ja kristillisiin arvoihin, joita ovat lähimmäisen rakkaus, oikeudenmukaisuus ja vastuullisuus. Niiden tehtävänä on ohjata ja tukea diakoniatyöntekijää päivittäisessä päätöksenteossa ja suunnittelussa. Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustus, Raamattu, kirkon työtä ohjaavat lait ja sopimukset vaikuttavat diakoniatyön eettisten ohjeiden taustalla. (Diakoniatyöntekijöiden liitto. Eettiset ohjeet; Dino. Eettisten ohjeiden taustaa.)

Diakoniatyö kohtaa ihmisen ihmisenä, tule sellaisena kuin olet -periaatteella. Diakonia ei tähtää ihmisten auttamiseen joukoittain vaan tarkoitus on kohdata ihmiset kiireettömästi ja kokonaisvaltaisesti yksilöinä, oman elämänsä asiantuntijoina. Yhteistyö Karjasillan seurakunnan kanssa on tarjonnut ruoka-avun asiakkaille matalan kynnyksen mahdollisuuden lähestyä kirkkoa ja sen tarjoamia palveluita. Yleisimpiä ennakkoluuloja ovat esimerkiksi se, että kirkkoon täytyy kuulua, jotta voi hakea sieltä apua ja että muita uskontoja tunnustavat eivät voi mennä luterilaiseen kirkkoon. Monet asiakkaat ovat yllättyneet kuullessaan, että kirkon ovet ovat avoinna kaikille.

Raamatun Matteuksen evankeliumissa Jeesus opettaa Vuorisaarnassa: ”Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille.” (Matt. 7:12). Tämä kultaiseksi säännöksi kutsuttava opetus näkyy keskeisesti kristillisessä lähimmäisenrakkauteen kehoittavassa etiikassa. Samankaltainen kehoitus esiintyy myös useissa muissa uskonto- ja aatesuunnissa, kuten juutalaisuus ja taolaisuus. (Suomen ev.-lut.kirkko. Kultainen sääntö.)

Lähimmäisen huomioiminen, kunnioittaminen ja toisen ihmisen asemaan asettuminen ilmenevät diakoniatyössä niin, että toinen ihminen kohdataan ilman ennakkokäsityksiä sellaisena kuin hän on. Jokaisen ihmisen vakaumusta ja uskoa tulee kunnioittaa. (Dino. Eettisten ohjeiden taustaa.) Kristilliset ja humanistiset arvot kulkevat pitkälti käsi kädessä. Suomen Punainen Risti on riippumaton, kansainvälinen yhdistys, joka ei tunnusta mitään uskontoa. Kuitenkin kirkolla ja Punaisella Ristillä on toiminnassaan samat päämäärät, ihmisen auttaminen yli kaikkien rajojen.

Eettisyys diakoniassa on ammatillisen vallan vastuullista käyttämistä, ammatillisen pätevyyyden ajantasaisuudesta huolehtimista ja oikean toiminnan tiedostamista. Tähän

liittyvät olennaisesti luottamuksellisuus, vaitiolo- ja autettavan yksityisyyden suojeleminen. Ammatilaisen on tärkeää tunnistaa oman toimintansa motiivit ja kyetä perustelemaan niitä sekä ymmärrettävä niiden seuraukset. Eettisesti kestävää diakoniaa tehdään ihmisten kanssa yhdessä toimiessa ja lähimmäistä kuunnellen. Päämääränä on tuoda iloa ja uskoa tulevaisuuteen sekä mahdollistaa ihmisarvo kaikille. Diakoniassa hyvän kierrätys merkitsee sitä, että kehoitetaan ihmisiä huolehtimaan toisistaan. (Diakoniatyöntekijöiden liitto. Eettiset ohjeet; Dino. Eettisten ohjeiden taustaa.)

8.2 Kilpailu ruokahävikistä

Oulun alueella ruoka-apu toteutuu hajallaan monen hyvin erilaisen toimijan toimesta. Ruokaa jakavat evankelis- luterilaiset seurakunnat, Punainen Risti, asukastuvat, Hel-luntaikirkko ja lukemattomat muut avustusjärjestöt ja jopa yksityiset henkilöt. Jokainen jakaja soveltaa omia ohjeitaan siitä kenelle ruokaa antaa ja millä perusteella. Jotkut toimijat edellyttävät osallistumista hengellisiin toimintoihin, toiset puolestaan laativat tiukat säännöt siitä, kuinka usein ruokakassin saa hakea, ja saako perhe yhden kassin vai useamman perheenjäsenten mukaan. Toiset jakajat eivät luovuta ruokaa päihtyneelle henkilölle ja kaikki edellyttävät asiallista käytöstä ruokajonossa. Avuntarvitsijalle tämä voi näyttäytyä nöyryyttävänä ja hankalana tilanteena, jolloin ihminen jää vaille tarvitsemaansa apua. Monella huono-osaisella on lisäksi päihde- ja mielenterveysongelmia ja ne näkyvät ruokajonoissa halusimmepa tai emme.

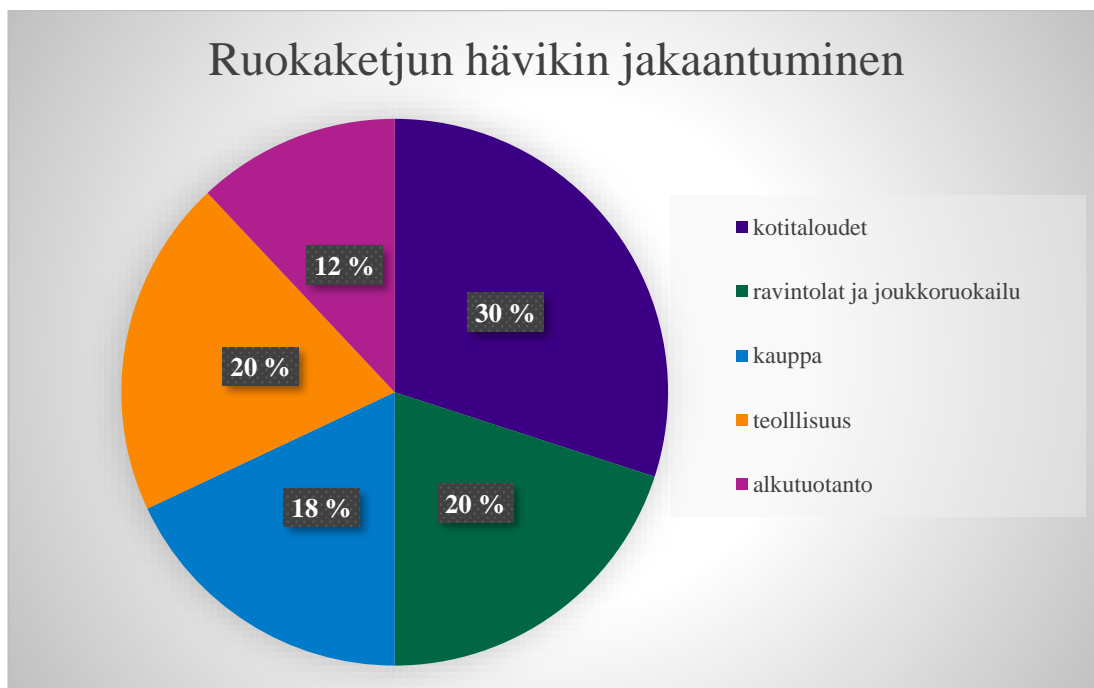
Kauppojen näkökulmasta voi siis olla yhdentekevää kuka hävikkiruoan noutaa, kunhan se haetaan säännöllisesti ilman ongelmia. Kaupoilla jää runsaasti pilaantuvia hedelmä- ja vihannestuotteita, jotka myös mielellään annetaan pois omista käsistä, vaikka niiden eteenpäin lahjoittaminen on vaikeaa hävikkiruoan jakajallekin. Ruokahävikin lahjoittajat eivät siis välttämättä ole kiinnostuneita siitä, onko hävikkiruoan jakajan kylmäketju katkeamaton tai terveystarkastajalta haettu lupaa toiminnalle. Tämä asia jää täysin hävikin jakajan moraaliseettiseksi asiaksi. Osa ruoka-apua antavista tahoista jakaa ruokaa "auton peräkontista", jolloin hävikkiruoan vastaanottaminen ja käyttö jää täysin avuntarvitsijan omalle vastuulle. Paikoin ruokaa annetaan vain kohdennetulle väestölle, esimerkiksi työttömille tai apua tarvitsevien on täytynyt antaa selvitys omasta tilanteestaan. Lisäksi keskustelluissa ruokajonoista on noussut esiin

ruoka-avun toimijat, jotka vaativat asiakkailtaan suomalaista Kela-korttia. Tämä poisulkee avun saajista kaikki suomalaisen sosiaaliturvan piiriin kuulumattomat, esimerkiksi turvapaikanhakijat tai turvapaikkaprosessissa olevat henkilöt. Ruokajakojen yhdenvertaisuutta lisäsi niiden institutionalisoituminen ja eri toimijoiden tekemä yhteistyö, ne toisivat toimintaan yhteisiä sääntöjä, selvennystä sekä säännönmukaisuutta. (Ohisalo & Määttä 2014, 56–57)

8.3 Ruokahävikin ekologisuus

Noin 800 miljoonaa ihmistä maailmassa näkee nälkää. Tämä tarkoittaa, että joka yhdeksäs ihminen maailmassa on nälkäinen tai aliravittu. Kuitenkin kaikille riittäisi ravintoa alle neljänneksellä Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Euroopassa vuosittain tuhlatuista elintarvikkeista. 33–50% kaikista maailmassa tuotetuista elintarvikkeista jää syömättä ja pois heitetyn ruoan arvo nousee yli triljoonaan dollariin. (Olio+ i.a.)

Ruokahävikki on ruokaa, joka on ollut syömäkelpoista, mutta kuitenkin laitettu roskiin tai biojätteeksi erinäisistä syistä. (Saasyoda. Ruokahävikki). Suomessa melkein kuusi prosenttia kodin ostamista ruoista joutuu roskiin. Kaikissa ruokaketjun vaiheissa syntyy hävikkiä, mutta eniten sitä tulee kotitalouksissa. On arvioitu, että ruokahävikki on noin 160 miljoonaa kiloa vuosittain. Se tarkoittaa, että hävikkiruokaa jokaista suomalaista kohden on noin 25 kiloa. (Luke. Ruokahävikki ja ruokajärjestelmän kiertotalous)

KUVIO 7. Ruokaketjun hävikin jakaantuminen

Ruoalla on merkittävä vaikutus ilmastoon, sen osuus ihmisen aiheuttamasta ilmasto-vaikutuksesta on lähes kolmannes. Ruoan ympäristövaikutuksista valtaosa syntyy eläintuotannosta ja maanviljelystä, osa vaikutuksista taas syntyy ruoan säilytyksestä ja valmistamisesta. Myös ruoan kuljetus, pakkaus, elintarviketeollisuus ja kauppojen toiminta vaikuttavat osaltaan ruoan ympäristövaikutuksiin. Poisheitetyn ruoan ilmastopäästöt ovat verrattavissa noin sadan tuhannen henkilöauton vuosittaiseen kasvihuonekaasujen päästöön. Poisheitetty ruoka aiheuttaa turhia kasvihuonepäästöjä sekä päästöjä, jotka aiheuttavat vesistöjen rehevöitymistä. Ruoan poisheittäminen haaskaa sen valmistamiseen käytetyn työmäärän ja energian. (Saasyoda. Ruokahävikin ympäristövaikutukset)

Kaikki elintarvikealan toimijat voivat antaa elintarvikkeitaan ruoka-aputoimintaan. Ruoka-apua voidaan antaa suoraan elintarvikealan toimijoilta tai hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta kuluttajille. Luovutettavista elintarvikkeista on tarkat ohjeet ruoka-apua antaville toimijoille sekä toimintaa valvoville kuntien elintarvikeviranomaisille, jotka ovat tehneet elintarviketurvallisuusvirasto Evira ja maa- ja metsätalousministeriö. Helposti pilaantuvia elintarvikkeita jakavat hyväntekeväisyysjärjestöt kuuluvat elintarvikevalvonnan piiriin. Elintarvikkeiden tulee soveltua ihmisravinnoksi eikä niistä saa olla vaaraa ihmisen terveydelle eivätkä ne saa harhauttaa kuluttajaa. Vaikka ruokaväyössä jaettaville elintarvikkeille sallitaan kaupallisesta toiminnasta poikkeavia tapoja,

turvallisuus on kuitenkin tärkeä. Vastuu jaettavasta ruuasta on niin lahjoittavalla organisaatiolla kuin ruokaa jakavalla hyväntekeväisyysjärjestölläkin. (Ruokavirasto. Hävikkiruoka) Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran ylitarkastajan mukaan vuonna 2013 julkaistu ensimmäinen kirjallinen ohje ruokahävikin käsittelystä ilmaisee, että kauppiaan vastuu hävikin laadusta siirtyy luovutushetkellä ruoka-aputoimijalle. (Taipale 2017).

Ruokahävikin hyödyntämisellä on suuri ekologinen merkitys. Näin ruoka-avun jakaminen muuttuu laajemmaksi ilmiöksi, sillä ei pelkästään auteta vähävaraisia henkilöitä vaan myös ehkäistään uhkaavaa ilmastokatastrofia. Kasvihuoneilmiö eli kasvihuonekaasujen pitoisuus ilmakehässä on lisääntynyt voimakkaasti ja uhkaa koko ihmiskuntaa. Kauppojen päiväystuotteiden hinta-alennukset ja erilaiset ruoka-avut ovat vähentäneet niin kutsuttua roskisdyykkausta ja tehneet ruokahävikin käytön moraalisesti sallitummaksi. Pääkaupunkiseudulla toimii jo ruokaravintola, jonka ideana on valmistaa korkealaatuista hyvää ruokaa hävikistä. Ehkäpä toiminta yleistyy jatkossa muillekin paikkakunnille. Ruokahävikin käytöstä on toisaalta muodostumassa muoti-ilmiö. Esimerkiksi Oulun kaupungin kaatopaikan vuosittain järjestämässä Jätteiden yössä tarjotaan paikalle tulleille ihmisille hävikkiruoasta valmistettua ruokaa ja asia uutisoidaan joka kerta paikallislehdissä ja uutisissa. Kävijät eivät ole vain huono-osaisia vaan he koostuvat ekologisuudesta, ilmastoasioista ja kierrätyksestä kiinnostuneista ihmisistä. Myös kauppojen ilta-alet kiinnostavat yhä enenevässä määrin keskivertokansalaisia.

Ilmaston lämpeneminen ja äärimmäiset sääilmiöt jatkavat etenemistään. Teollisuus, energiantuotanto, liikenne ja kuluttaminen aiheuttavat ilmastonmuutoksia. Ihminen on omalla toiminnallaan horjuttanut luonnon tärkeää tasapainoa. Vaikka vauraimmat maat ovat suurimmassa vastuussa päästöjen tuottamisessa, kaikkein köyhimmät maat kärsivät eniten. Ilmaston lämpeneminen ja äärimmäiset sääilmiöt runtelevat erityisesti kehitysmaita, ja se näyttäytyy erityisesti menetettyjen kotien, tuhoutuneen sadon ja sairauksien muodoissa. (Pyhtilä 2007, 46–48.)

Ravinnoksi kelpaavan ruuan laittaminen roskiin on hyvin haitallista ympäristölle. Mätänevä ruoka aiheuttaa metaanipäästöjä, jotka lisäävät ilmastonmuutosta voimakkaasti. Suomalaiskodeissa laitetaan päivittäin miljoona kiloa syömäkelpoista ruokaa jätteisiin, vaikka ruokahävikkiä olisi helppoa vähentää kiinnittämällä huomiota ruokailutottumuksiin, kuluttamiseen ja jätteiden lajitteluun. Ruuantuotanto aiheuttaa suurimman

osan ihmisen aiheuttamista hiilidioksidipäästöistä. (WWF. Älä heitä ruokaa roskiin – ruokahävikillä on mittavat ilmastovaikutukset)

Hiilijalanjäljestä puhutaan, kun tarkoitetaan tuotteen koko elinkaaren aiheuttamaa kasvihuonepäästöjen ilmastovaikutusta. Vakavia päästöjä ovat erityisesti hiilidioksidi, metaani ja typpioksiduuli. Yksi elintarvikkeiden hiilijalanjälkeen vaikuttava merkittävä tekijä on ruokaketjun kaikissa vaiheissa tapahtuva raaka-aine ja ruokahävikki. (Luke. Mikä hiilijalanjälki on)

Kansainvälinen lehdistö oli haltioissaan, kun helmikuussa 2016 Ranskassa tuli voimaan ensimmäisenä maailmassa laki, joka kieltää ruokahävikin. Laki kieltää ruoka-kauppoja hävittämästä tai heittämästä pois elintarvikkeita. Jos ruokaa ei voida lahjoittaa eteenpäin, se annetaan eläinten ruoaksi tai siitä tehdään polttoainetta. Ennen lain säätämistä jotkut kaupat olivat jopa myrkyttäneet hävikkiin joutuvia ruokia estääkseen ihmisiä penkomasta niitä jäteastioista. Ruokapankkien toimijoiden mukaan lahjoitettavien elintarvikkeiden määrä on lain voimaantulon myötä kasvanut. Laki koskettaa erityisesti keskisuuria ja pieniä kauppia, sillä suuret supermarketit olivat lahjoittaneet hävikkiin joutuvia elintarvikkeita ruokapankeille jo aiemmin. Kaupat hyötyvät hävikkiruoan lahjoittamisesta, sillä ne säästävät elintarvikkeiden hävittämiseen koituvat kulut ja saavat verovähennyksiä. (Baster 2018)

Resq on kännykkäsovellus, jonka kautta on mahdollista ostaa hävikkiruokaa. Sovellus toimii ympäri Suomea ja paikalliset ravintolat ja elintarveliikkeet voivat liittyä siihen. Oulussa sovellusta hyödyntää jo yli 50 elintarvikealan toimijaa, myös monet päivittäistavarakaupat ovat lähteneet toimintaan mukaan. Kaupat välittävät asiakkaille ruokakasseja, joissa olevien tuotteiden viimeinen käyttöpäivä tai parasta ennen päiväys on lähellä. (Leinonen 2018)

Myös kaupparyhmien edustajat ovat sitoutuneet vähentämään syntyvää hävikkiruokaa. Toimintastrategioissa on huomioitu hävikkiruoan ekologinen merkitys sekä hyväntekeväisyysnäkökulma. Osuuskauppa Arinan ruoka-apu koordinaattorin mukaan kauppajien ruokahävikin syntyyn vaikuttavat useat tekijät, esimerkiksi suuri tuotteiden määrä, pitkät aukioloajat jokaisena päivänä, tuotteiden lyhyet myyntiajat esimerkiksi tuoretuotteissa, suuret vähimmäistilauserät sekä inhimilliset tekijät. S-Ryhmän kaupat pyrkivät vähentämään ruokahävikkiä koko ajan kehittyvillä ennustepohjaiseen menekkiin tähtäävällä tilausjärjestelmällä, tehokkaalla logistiikalla, pidemmällä liikkeiden

aukioloajoilla, päiväystuotteiden hinta-alennuksilla sekä lahjoittamalla ruokaa hyväntekeväisyyteen. Lisäksi hävikkiruokaa toimitetaan biopolttoaineen raaka-aineeksi. Vuonna 2014 S-ryhmä otti tavoitteekseen hävittää ruokahävikkiä 15 % vuoteen 2020 mennessä. Vuonna 2017 ruokahävikki oli vähentynyt 17 % verrattuna vuoteen 2014. Merkittävin tekijä ruokahävikin vähentymisessä oli ilta-ale, jolloin viimeisten aukiolotuntien aikana on mahdollista ostaa päiväysruokaa 60 % alennuksella. Sen lisäksi yhä lisääntyneet ruoka-avun toimijat hakevat hävikkiruokaa jaettavaksi vähävaraisille ihmisille. Ruokahävikin vähentämiseksi tehdään koko ajan töitä, ohjeistamalla henkilökuntaa, kehittämällä tuotteita ja niiden pakkausmateriaaleja sekä logistiikkaa yhteistyökumppaneiden kanssa. Tämän lisäksi halutaan lisätä yhteistyötä ruoka-apu toimijoiden kanssa. S-ryhmä lahjoittaa ”parasta ennen” tai ”viimeinen käyttöpäivä” elintarvikkeita ruoka-apua jakaville tahoille. Pois lahjoitettava ruoka on täysin syömäkelpoista, koska myyntiaikaa olisi vielä koko päivä kaupassakin. Ensimmäinen yhteistyökumppani ruoka-avun toimijoiden taholta oli Suomen Punainen Risti, tämän jälkeen yhteistyökumppaneita on tullut useita lisää Oulun seudulle. Lähes kaikki myymälät antavat ruoka-apua jonkin toimijan kautta, mutta haasteeksi on jo muodostumassa ruokahävikin vähyys kaupoissa. (Tapio 2018)

Hyvästä suuntauksesta huolimatta kaikki eivät kuitenkaan ole vielä valmiita muutokseen. Eräs kauppa vastasi tiedusteluun hävikkiruoosta laittavansa kaiken syntyvän hävikin roskiin. Kaikkein yhteistyöhaluisimmat kauppaketjut Oulun seudulla ovat olleet S-ryhmä ja Kesko. Syrjäisimmät pienet kaupat eivät välttämättä ole löytäneet yhteistyökumppaneita ruoka-avun saralta, vaikka Oulun seudulla ruoka-aputoiminta onkin laajalti tapahtuvaa järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten henkilöiden toteuttamaa toimintaa. Kiinnostus ruoka-apua ja hävikkiruoan käsittelyä kohtaan kasvaa koko ajan, joten tulevaisuudessa toiminta tulee todennäköisesti olemaan organisoidumpaa, tapahtuipa se kaupungin yhteisesti järjestämällä tavalla tai kolmannen sektorin ja yksityisten tahoilta.

POHDINTA

Oulun eteläpuolen ruoka-apu perustettiin neljän sosionomi-diakoniopiskelijän opinäytetyönä. Opinäytetyön näkökulma kohdistui myös ruoka-avun laajempaan merkitykseen. Olemme toimineet alusta lähtien uuden ruoka-avun koordinaattoreina tehden vapaaehtoistyötä ruohonjuuritasolla, ihmisten keskellä. Koulutuksemme antaa laajat mahdollisuudet tarkastella elämän moninaisuutta ja yhteiskunnallista tilannetta. Tärkeimmiksi asioiksi ovat nousseet arvokas kohtaaminen kaikissa elämäntilanteissa sekä ihmisen oman toimintakyvyn tukeminen ja säilyttäminen. Pitkäkestoinen jalkautuminen ruokajonoon on antanut asioille erilaista syvyyttä. Usein leipäjonossa auttajan ensireaktiona on sääli. Kun ruokajonon asiakkaisiin tutustuu, ihmiset näyttävät enemmän oman elämänsä asiantuntijoina ja kohtaaminen on tasavertaisempi. Opinäytetyön edetessä lapsiperheiden määrän huomattiin lisääntyvän ruoka-avussa jatkuvasti. Lasten näkeminen ruokajonossa on aina pysäyttävää. Se kertoo surullista tarinaa perheiden eriarvoistumisesta. Ei yhdenkään lapsen pitäisi joutua viettämään aikaansa leipäjonossa seisoen, kun samalla ikätoverit voivat olla kalliiden harrastusten parissa.

Nykyajan köyhyys ja huono-osaisuus eivät välttämättä näy päällepäin ihmisestä. Tämä on huolestuttava ilmiö, sillä suhteellinen köyhyys koskettaa yhä useampaa perhettä ja sillä voi olla suuri vaikutus ihmisen elämään. Yhä enemmän korostuukin ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäiseminen, sillä suomalaisessa yhteiskunnassa resursseja on tarjolla kaikille, hyvänä esimerkkinä tästä on oppivelvollisuus, peruskoulu ja laaja mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen. Nykyinen hallitus aikoo puuttua lukion ja ammatillisten koulutusten eriarvoisuuteen, mikä tulevaisuudessa lisää resursseja myös vähävaraisten perheiden lasten elämään. (Luukka, Muhonen, Nalbantoglu & Sutinen 2019.) Huolestuttava ilmiö puolestaan ovat suuret ryhmäkoot päiväkodeissa ja kouluissa, jolloin esimerkiksi oppimisvaikeuksiin tai perheen ongelmatilanteisiin ei ehkä pystytä tarttumaan niin hyvin.

Tutkimukset osoittavat, että pelkästään hyvä toimeentulo ei tuo ihmiselle onnea. Tarvitaan myös riittävän hyvää minäkuva ja tasapainoisia ihmissuhteita, jotta ihminen saisi kaikki mahdolliset yhteiskunnan tarjoamat resurssit käyttöönsä. Kuka tahansa voi

olla vähävarainen ja tiukassa taloudellisessa tilanteessa. Tämä ei kuitenkaan tee ihmisestä vielä huono-osaista. Huono-osaisuuteen johtaa ketju negatiivisia tapahtumia, jotka jäävät vahvistamaan toisiaan.

Sosioekonomisella asemalla on merkittävä yhteys ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Puutteet hyvinvoinnissa voivat johtaa ihmisen suistumiseen yhteiskunnan marginaaliin. Ihmisillä, jotka elävät pelkän sosiaaliturvan varassa on suurentunut riski syrjäytyä. (Ohisalo 2014, 29.) Ihmisten riittävän hyvä tukeminen joka elämänvaiheessa yhteiskunnan tasolta, ensisijaisten etuuksien parantaminen ja eriarvoistumisen estäminen sekä arvokkaan kohtaamisen toteutuminen voivat merkittävästi vähentää ihmisten vajomista huono-osaisuuteen. Helsingissä toimii jo leipäjonoihin jalkautuva sosiaalityö ja samaa on kokeiltu muillakin paikkakunnilla. Resurssien puute ja toimijoiden pieni määrä eivät kuitenkaan kannattele toimintamallia. (Ohisalo 2017, 31.) Oulun seudulla ei tiettävästi ole huono-osaisten pariin jalkautuvaa työtä vielä suuremmin tehty. Tulevaisuudessa kolmannen sektorin ja kaupungin tekemä tiivis yhteistyö eli sosiaalialan ammattilaisten säännöllinen jalkautuminen ruokajonoon ja etsivä työ voisivat auttaa saavuttamaan syrjäytymisuhan alla eläviä ihmisiä ja ennaltaehkäistä ongelmia. Tulisi myös vakavasti pohtia, kuinka paperittomiksi jääneiden maahanmuuttajien syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä. Suuri osa näistä henkilöistä jää Suomeen ja elää ilman minäänlaista yhteiskunnan tukea tai palveluita. Pitkä valitusprosessi koettelee ihmisen psyykkistä kestävyyttä ja lopullinen kielteinen oleskelulupapäätös voi olla musertava. Haavoittuvien ihmisryhmien hyvinvoinnin tukeminen on merkityksellistä, sillä se mahdollistaa ihmiselle tulevaisuuden toimijuuden ja estää tehokkaasti marginalisointia sekä sitä seuraavia mielenterveys- ja päihdeongelmia ja rikollisuutta.

Punaisen Ristin ruoka-avun laajentaminen Kastelliin on onnistunut odotusten mukaisesti. Kävijämääräksi on vakiintunut 50–75 henkilöä viikoittain, vaikka ruoka-apua ei ole markkinoitu vielä julkisesti lainkaan. On odotettavissa, että kävijämäärä nousee markkinoinnin myötä. Tällä hetkellä ruoka-apu tarvitsisi lisää yhteistyökumppaneita. Valitettavasti Oulun seudulla ruoka-apu toteutetaan hyvin hajanaisesti, mikä aiheuttaa epäselvyyttä kauppoille ja kilpailua hävikkiruoan saamisesta toimijoille. Vantaan mallin käyttöönotto Oulun seudulla selventäisi hävikkiruoan käyttöä ja jakamista huomattavan paljon.

Yhteistyö seurakunnan kanssa on toiminut hyvin. Seurakunnan diakoni on ollut tapahtumissa mukana kohtaamassa ruoka-avun asiakkaita ja seurakunnan puolelta on myös ehdotettu ruokailua ruokajonossa kävijöille. Opinnäytetyön valmistuessa voimme todeta, että kolmannen sektorin ja seurakunnan yhteistyö on ollut sujuvaa ja vastavuoroista. Kirkon tiloihin saapumista ei ole koettu esteenä: päivittäin ruokajono ja tapahtumat ovat olleet hyvin avoimia ja monikulttuurisia. Näin ollen diakoniset ja humanistiset arvot näyttävät kohtaavan rajoja ylittävässä vapaaehtoistyössä.

Kirkon tulevissa strategiamietinnöissä voisikin pohtia, kuinka yhteistyötä eri tahojen kanssa voitaisiin vielä lisätä. Nykypäivänä on turha enää odottaa, että kaikki ihmiset tulisivat kirkkoon etsimään apua. Yhteiskunta on muuttunut ja myös kirkon tulisi suunnata enemmän resursseja etsivään työhön, jotta apua tarvitsevat tavoitettaisiin. Vanhoja käytäntöjä on vaikeaa muuttaa mutta uusien näkökulmien ja uusien yhteistyötahojen myötä olisi mahdollista saada kirkon tekemä laaja auttamistyö kohdistumaan myös niihin ihmisiin, joita ei kirkon perinteisissä toiminnoissa nähdä.

Sinun tulee olla se muutos, jonka haluat nähdä maailmassa.

— *Gandhi*

Kiitämme Punaisen Ristin Oulun osaston pohjoispuolen ruoka-avun koordinaattoria, osaston puheenjohtajaa ja hallitusta, sekä Karjasillan seurakuntaa ja Kastellin alueen diakonia opinnäytetyömme valmistumisen tukemisesta. Erityiskiitos Diakin sosiaalialan lehtorille, joka jaksoi olla mentorinamme koko prosessin ajan.

LÄHTEET

- Ahokas, S. (2012). Vapaaehtoistyön merkitys. Kustaankartanon vanhainkodin henkilökunnan näkökulmasta. (Opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39680/Ahokas_Sanna.pdf?sequence=1
- Baster, T (1.11.2018). When it is illegal to waste food. New internationalist Issue 516, p31. Saatavilla <http://web.a.ebsco-host.com/anna.diak.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=4cab9c8e-98ff-421e-984b-feff5eb2b3ac%40sdc-v-sessmgr02>
- Bentley, S., Australia, C., Educator, J. (1.8.2016). Food for all. Saatavilla <http://web.b.ebsco-host.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=12&sid=90cced8b-1807-4e59-b623-da54b2025511%40sessionmgr101>
- Diakoniatyöntekijöiden liitto. (22.9.2016). Eettiset-ohjeet Saatavilla https://www.dtl.fi/media/dtl_eettisetohjeet_2016.pdf
- Dino. (28.9.2016). Eettisten ohjeiden taustaa. Saatavilla <https://dino-lehti.fi/2016/09/eettisten-ohjeiden-taustaa/>
- Forssén, K. Roivainen, I. Ylinen, S. & Heinonen, J. (2011). *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden?* Kuopio: UNIpress
- Gothoni, R. & Kettunen, P. (2014). *Auttava kohtaaminen: 2, Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö.* Helsinki: Kirjapaja.
- Harju, A. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa: Nyland, M. & Yeung, A. B. (2005). *Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus.* Tampere: Vastapaino.
- Hernetkoski, A. & Oikarinen, L. (2012). Jokapäiväinen leipäjonomme. Sosiaalinen pääoma ja osallisuus leipäjonoasiakkaiden kokemuksissa (Opinnäytetyö, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50328/hernetkoski_arto_oikarinen_lasse.pdf?sequence=1
- Hävikkiviikko. Tietoa ruokahävikistä. Ruokaketju ja hävikin määrä eri ruokaketjun osissa.) Saatavilla 14.5.2019 <https://havikkiviikko.fi/tietoa-ruokahavikista/>

- Juhila, K. (2018). *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Junttila, N. (2016). *Yksinäisyyden ulottuvuudet*. Teoksessa Saari, J. (toim.) *Yksinäisten Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Juujärvi, S., Myyry, L., Pessa, K. & Pessa, K. (2007). *Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa*. Helsinki: Tammi.
- Kaleva. (2018). Oulu. Hävikkiruoka halutaan jalostaa osaksi oululaista ruoka-apua – valtuus-toa-loi-te esittää Ouluun Vantaan mallia. Saatavilla <https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/havikkiruoka-halutaan-jalostaa-osaksi-oululaista-ruoka-apua-valtuustoaloite-esittaa-ouluun-vantaan-mallia/807402/>
- Kansaneläkelaitos. Henkilöasiakkaat. Toimeentulotuki. Toimeentulotuen kokonaisuus. Saatavilla 27.7.2019 <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-kokonaisuus>
- Kansaneläkelaitos. Tietoa Kelasta. Tilastot. Tilastot aiheittain. Perustoimeentulotuen saajakotitaloudet. Saatavilla 27.7.2019 <https://www.kela.fi/tilasto-perustoimeentulotuesta>
- Kokkinen, A. (2012). Etusivu. Artikkelit. Miten Suomi nousi köyhyydestä? Saatavilla https://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-02-16_006.html
- Kurki-Suonio, O. (3.12.2018) Kansantalous. Poliittika. Yhteiskunta. Suomen perusturva ajaa ruokajonoihin - SPR:n asiantuntija: "Suomi on saanut jatkuvasti moitteita Euroopan neuvostolta siitä, että perusturvaetuudet ovat liian alhaisella tasolla" Saatavilla <https://www.talouselama.fi/uutiset/suomen-perusturva-ajaa-ruokajonoihin-sprn-asiantuntija-suomi-on-saanut-jatkuvasti-moitteita-euroopan-neuvostolta-siita-etta-perusturva-etuudet-ovat-liian-alhaisella-tasolla/82b0a5f3-a092-3e61-8078-e1ffc3bd3b1c2>
- Kurttila, T. (2018). Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018. Köyhyydellä ei leikitä. Saatavilla http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/04/LAPS_vuosikirja2018_FINAL.pdf
- Laasanen, J. (2011). Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/225281/Raportteja70.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Laihiala, T. (2018). Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista: Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus. Kuopio: University of Eastern Finland.

- Laimio, A. Verkkoareena. Vapaaehtoistoiminnasta iloa monille (Sitra) Saatavilla <http://kansalaisareena.fi/verkkoareena/elina-willberg-vapaaehtoistoiminnasta-iloa-monille-sitra/>
- Lehmusmies, J. Teoksessa Isomäki, P., Lehmusmies, J., Salojärvi, P. & Wallenius, V. (2018). Diakoniabarometri. Yksinäisyyden monet kasvot. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/jul-kasut.nsf/06C1D4C467FB78BCC22582FD00359765/\\$FILE/KKH_Diakoniabarometri_2018_verkko_18_08_14.pdf](http://sakasti.evl.fi/jul-kasut.nsf/06C1D4C467FB78BCC22582FD00359765/$FILE/KKH_Diakoniabarometri_2018_verkko_18_08_14.pdf)
- Lehtinen, E. (2.7.2019). Ensijaturvakotienliitto. Saatavilla <https://ensijaturvakotienliitto.fi/enska/kohtaaminen-vie-syrjaytymiselta-teran/>
- Leinonen, A. (20.11.2018) Kaleva. Oulu. Oululaiset ruokakaupat myyvät hävikkiruokaa ResQ-sovelluksen kautta – ruokakasseille ollut kova kysyntä. Saatavilla <https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/oululaiset-ruokakaupat-myyvat-havikkiruokaa-resq-sovelluksen-kautta-ruokakasseille-ollut-kova-kysynta/810600/>
- Luke. (2014). Etusivu. Hankkeet. Climate Communication I & II / Mikä hiilijalanjälki on? Saatavilla 24.7.2019 <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/climate-communication-I-II/hiilijalanjalki>
- Luke. Tietoa luonnonvaroista. Ruoka ja ravitseminen. Ruokahävikki ja ruokajärjestelmän kiertotalous Saatavilla <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/ruoka-ja-ravitseminen/ruokahavikki/>
- Luukka, T., Muhonen, T., Nalbantoglu, M. & Sutinen, T. (23.5.2019.) Helsingin sanomat. Poliitiikka. Oppivelvollisuus pitenee, 700 miljoonan veronkorotukset, valtion omaisuutta myyntiin – Näistä asioista hallitus-neuvotteiluissa on saatu sopu Saatavilla <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006115785.html>
- Malkavaara, M. Kirkon diakonian uudistuminen. Teoksessa. Murtorinne, E., Mäkinen, A., Kallio, V., Kallio, R., Arffman, K., Mustakallio, H. & Malkavaara, M. (2000). Kristinuskon historia 2000: [3], Kristinuskon Suomessa. Espoo: Weilin Göös.
- Maahanmuuttovirasto. (2018). Maahanmuuton tunnusluvut 2018. Saatavilla http://www.emn.fi/file/1967/Maahanmuuton_tunnusluvut_2018_FI_SCREEN.pdf
- Maahanmuuttovirasto. (16.1.2019) Maahanmuuton vuoden 2018 tilastot: Yhä useampi haki viime vuonna oleskelulupaa työn perusteella. Saatavilla

- https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/maahanmuuton-vuoden-2018-tilastot-yha-useampi-haki-viime-vuonna-oleskelulupaa-tyon-perusteella?_101_INSTANCE_FVTI5G2Z6RYg_languageId=fi_FI
- Maahanmuuttovirasto. Palvelut. Tilastot. Vastaanottopalvelut lakanneet. Saatavilla <https://migri.fi/vastaanottopalvelut-lakanneet>
- Moisio, P. (2006). Suhteellinen köyhyys Suomessa. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101045/066moisio.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mukkila, S., Ilmakunnas, I., Moisio, P & Saikkonen, P. (2018). Köyhyys ja perusturvan riittävyys. Teoksessa Kestilä, K. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisien hyvinvointi. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137498/THL_Suomalaisten%20hyvinvointi%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Niemelä, P. Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (2011). *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Niemelä, P. Ihmisarvo ja sosiaalityö. Teoksessa Jaakola, A-M., Leinonen, L. & Väänänen, M. (2014). Tutkiva sosiaalityö. Eettisyys ihmistyössä. Saatavilla http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/tutkivasosiaalityo2014.pdf
- Ohisalo, M. (2017). Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. (Artikkeliväitöskirja, Itä-Suomen yliopisto) Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2517-6/urn_isbn_978-952-61-2517-6.pdf
- Ohisalo, M. & Määttä, A. (2014). Viimeisen luukun jälkeen – ruoka-avussa käyvien paikka julkisessa palvelu- ja tulonsiirtoverkossa. Teoksessa Ohisalo, M. & Saari, J. Kuka seisoo leipäjonossa? Saatavilla <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf>
- Olio. Food waste. The problem of food waste. Saatavilla 21.8.2019 <https://olioex.com/food-waste/the-problem-of-food-waste/>
- Oulun ev.-lut. seurakunnat. Seurakunnat. Karjasillan seurakunta. Saatavilla 13.5.2019 <https://www.oulunseurakunnat.fi/karjasillan-seurakunta>
- Oulun kaupunki. (28.8.2017). Laaja hyvinvointikertomus 2017–2021. Saatavilla <https://www.ouka.fi/documents/52058/1408043/Hyvinvointikertomus+2017-2021/d64746a4-2ce5-4ae0-a9ef-2e73c89cde7e>

- Professional academy. (i.a.) Marketing theories – SWOT analysis. Saatavilla <https://www.professionalacademy.com/blogs-and-advice/marketing-theories---swot-analysis>
- Punainen risti. Oulun osasto. Ruoka-apu. Saatavilla 16.4.2019 <https://rednet.punainenristi.fi/node/34637>
- Punainen risti. Tutustu Suomen Punaiseen Ristiin. Mikä on Suomen Punainen Risti. Saatavilla 16.4.2019 <https://www.punainenristi.fi/tutustu-punaiseen-ristiin/suomen-punainen-risti>
- Pyhtilä, M. (2007). *Reilusti tasan*. Helsinki: Suomen lähetysseura.
- RedNet. Etusivu. Toiminnan esittely. Saatavilla 16.4.2019 <https://rednet.punainenristi.fi/node/6474>
- RedNet. Tieto ja taito. Ruoka-apu. EU:n-ruoka-apuohjelma.) Saatavilla 14.5.2019 <https://rednet.punainenristi.fi/node/40165>
- Rostila, I (2001). Tavoite lähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmaratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47920/SoPhi61_978-951-39-6498-6.pdf?sequence=3
- Ruokavirasto. Yritykset. Elintarvikeala. Elintarvikealan yhteiset vaatimukset. Hävikkiruoka. Saatavilla 14.5.2019 <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/elintarvikeala/elintarvikealan-yhteiset-vaatimukset/havikkiruoka/>
- Ruokavirasto. Yhteisöt. Tuet ja kehittäminen. EU:n ruoka-apu Saatavilla 14.5.2019 <https://www.ruokavirasto.fi/yhteisot/tuet-ja-kehittaminen/ruoka-apu/>
- Räty, M. (2002). *Maahanmuuttaja asiakkaana*. Helsinki: Tammi.
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, J. (toim.) (2016). Yksinäisyystutkimuksen perusteet. Teoksessa *Yksinäisten Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saasyoda. Ruokahävikki. Ruokahävikki Suomessa. Saatavilla 14.5.2019 <http://www.saasyoda.fi/ruokahavikki-suomessa>
- Saikkonen, P., Karvonen, S. & Kestilä, L (2018). Teoksessa Kestilä, K. & Karvonen, S. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137498/THL_Suomalaisten%20hyvinvointi%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sakasti. (2018.) Seurakuntatyö. Vapaaehtoisten huomioiminen. Saatavilla <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3BDCE2>

- Salojärvi, P. Huono-osaisuus. Teoksessa Isomäki, P., Lehmusmies, J., Salojärvi, P. & Wallenius, V. (2018). Diakoniabarometri. Yksinäisyyden monet kasvot. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/julkasut.nsf/06C1D4C467FB78BCC22582FD00359765/\\$FILE/KKH_Diakoniabarometri_2018_verkko_18_08_14.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkasut.nsf/06C1D4C467FB78BCC22582FD00359765/$FILE/KKH_Diakoniabarometri_2018_verkko_18_08_14.pdf)
- Sihvola, J. (2004). *Maailmankansalaisen etiikka*. Helsinki: Otava.
- Suomen ev.lut. kirkko. Evl.fi. Plus. Seurakuntaelämä. Diakonia. Tietoa diakoniasta. Diakonisen toiminnan historiaa. Diakonian historiaa. Saatavilla 14.5.2019 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta/diakonian-historiaa>
- Suomen ev.lut. kirkko. (4.11.2017). Uutishuone. Tiedotearkisto. Kirkon diakoniarahasto on viiden vuosikymmenen ajan auttanut heitä joiden hätä on suurin. Saatavilla <https://evl.fi/uutishuone/tiedotearkisto/-/items/item/16202/Kirkon+diakoniarahasto+on+viiden+vuosikymmenen+ajan+auttanut+heita+joiden+hata+on+suurin>
- Suomen ev.lut. kirkko. Taloustilastot. Henkilöstötilastot. Taloustilasto 2017. Saatavilla <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=73>
- Suomen ev.lut. kirkko. Apua ja tukea. Arjen ongelmat, Rahahuolet. Talousapua ja -neuvontaa. Saatavilla <https://evl.fi/apua-ja-tukea/arjen-ongelmat/raha-huolet>
- Taipale, T. (13.9.2017). Heittääkö kauppa syömäkelpoista ruokaa roskeisiin? Saatavilla <https://kuluttaja.fi/artikkelit/ruokaa-roskeisiin/>
- Talentia. (2017). Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Saatavilla <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>
- Talvinen, P. & Nylund, M. 2008. Kotouttavan yhteisösozialiteetin yhteistoiminnallisuus. Teoksessa Roivainen, I., Turunen, P., Matthies, A., Vinnurva, J., Välimäki-Adie, S., Talvinen, P. & Nylund, M. (2008). *Yhteisöt ja sosiaaliteetti: Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tapio, J. (11.9.2018) Ruoka-avun kehittäminen Oulun seudulla tilaisuus. [Luento] Oulu: Oulun yliopisto.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2019. Ajankohtaista. Tiedotteet ja uutiset. Tiedote. Tutkimus: Köyhät naiset ovat toiveikkaampia kuin köyhät miehet. Saatavilla <https://thl.fi/fi/-/tutkimus-koyhat-naiset-ovat-toiveikkaampia-kuin-koyhat-miehet>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (28.5.2019). Tilastoraportti 20 / 2019. Toimeentulotuki 2018. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138191/Tr20_19.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Tiili, J. (8.3.2016). SWOT-nelikenttä. Saatavilla 6.8.2019 <https://studentti.fi/tyoelamaan-siirtyminen/pikaopas-aloittelevalle-myyjalle/attachment/swot-nelikentta/>
- Tilastokeskus. (2018.) Tilastokeskus. Tilastokeskus. Saatavilla 16.4.2019 <https://www.stat.fi/org/index.html>
- Tilastokeskus. Etusivu. Tilastot. Tulot ja kulutus. Tulonjakotilasto.2017. Tuloerot (kansainvälinen vertailu). Sosioekonominen asema ja pienituloisuus. Saatavilla https://www.stat.fi/til/tjt/2017/01/tjt_2017_01_2019-03-01_kat_002_fi.html
- Tilastokeskus. Etusivu. Tilastot. Elinolot. Elinolotilasto. 2017. 890 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2017. Saatavilla https://www.stat.fi/til/eot/2017/eot_2017_2019-05-24_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. Etusivu. Tilastot. Tulot ja kulutus. Tulonjakotilasto. 2017. Tuloerot (kansainvälinen vertailu). Pienituloisten määrä kasvoi vuonna 2017. Saatavilla 24.7.2019 https://www.stat.fi/til/tjt/2017/01/tjt_2017_01_2018-12-19_tie_001_fi.html
- Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.
- WWF. Suomi. (21.3.2015). WWF Suomi. Viestintä. Uutiset ja tiedotteet. Älä heitä ruokaa roskeen – ruokahävikillä on mittavat ilmastovaikutukset. Saatavilla <https://wwf.fi/wwf-suomi/viestinta/uutiset-ja-tiedotteet/Ala-heita-ruokaa-roskeen---ruokahavikilla-on-mittavat-ilmastovaikutukset-2406.a>
- Yhteinen pöytä. Yhteinen pöytä. Saatavilla 14.5.2019 <https://www.yhteinenpoyta.fi/>

LIITE 1. SWOT-analyysi

VAHVUUDET Positiiviset tekijät toiminnassa		HEIKKOUEDET Negatiiviset tekijät toiminnassa	
S I S Ä I S E T	<ul style="list-style-type: none"> • Monipuoliset ja aktiiviset kontaktit yhteistyökumppaneihin • Ihmiset tuntevat ja luottavat SPR:n ja seurakuntaan toimijoina • SPR:n antama hyvä perehdytys ja tuki • Motivoituneet ja "uudet kasvot" SPR:n toimijoina • Hyvät tilat toiminnalle • Monikulttuurisuus • Ryhmän sisäinen toimivuus ja luottamus sekä heterogeenisyys 		<ul style="list-style-type: none"> • Vapaaehtoisten määrä, heidän motivaationsa sekä asenteensa • Puutteellinen tiedottaminen toiminnasta • Yhteistyökumppaneiden saataavuus • Vapaaehtoisten riittämätön perehdytys sekä kiittäminen
MAHDOLLISUUDET Lista mahdollisuuksista, jotka liittyvät toiminnan onnistumiseen		UHKAT Lista uhkatekijöistä, jotka vaikeuttavat toimivuutta	
U L K O I S E T	<ul style="list-style-type: none"> • Saada uusia kontakteja ja yhteistyökumppaneita toiminnan tueksi • Hyvät ja monipuoliset tilat, seurakunnan tilan mahdollistavat moneen. • Usean toimijan yhteistyö: SPR, seurakunta ja Diak • Uuden tiedon tuottaminen 		<ul style="list-style-type: none"> • Kontaktit katkeaminen yhteistyökumppaneihin • Huono ilmapiiri • Lähiympäristön hyvätuloisten negatiivinen asennoituminen toimintaan • Puutteellinen suunnittelu ja asioiden hoitaminen • Liian suuret ulkoiset odotukset toiminnalle

LIITE 2. Asiakaskysely

KERÄÄMME PALAUTETTA KASTEELIN RUOKA-
AVUSTA

1. Käytkö säännöllisesti ruoka-avussa?

Joka viikko

1-2 kertaa kuukaudessa

Harvemmin

2. Onko ruoka-apu auttanut sinua

Kyllä

Ei

En tiedä

3. Tarvitsisitko muuta tukea? Millaista?

Kyllä

Ei

PALAUTTEESI MEILLE

KIITOS VASTAUKSESTA !